

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

LETO IV. • ŠTEV. 3

SVOBODA

V S E B I N A

Japonski militarizem

Vojtinski, Med ruskimi kmeti
1905. leta

Začetak konca habsburške
Avstro-Ogrske

Francosko zlato

Zv. Plebej, Pastirjeva piščalka
H. Wendel, Revolucija in jezi-
kovno vprašanje

Leonhard Frank, Od treh mili-
jonov trije

Knjige in knjižnice

Društveno življenje

Dramatika

Delavska pesem in glasba

Razno

1. MARC 1932

IZHAJA MESEČNO V LJUBLJANI

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru kar najbolj ugodno.

Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din	12—
Naročnina za druge letno		36—
" " polletno		18—
" " četrtletno		10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar	1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

JAPONSKI MILITARIZEM

Napad Japonske na Mandžurijo in Kitajsko je vzor moderne imperialistične vojne. Tu ne gre za duha, kri, raso ali druge take idealne vojne vzroke, gre za železnice, rudnike, banke, mandžurski fižol, torej za prave otipljive stvari. Dokler se je akcija japonske vojske omejevala le na Mandžurijo, ni bilo dvoma, da so gospodarski razlogi gonilna sila japonskega pohoda. Toda kaj naj pomeni bombardiranje Šanghaja, kakšen namen ima metanje bomb na ženske in otroke v Šapaju, kakšno zvezo z Mandžurijo ima obstreljevanje Nankinga? Ali hoče morda Japonska danes več, nego je hotela pred nekaj meseci?

Bombardiranje Šanghaja so Japonci oficijelno opravičevali s tem, da morajo napraviti konec kitajskemu bojkotiranju japonskega blaga. V ultimatu, ki so ga izročili kitajskemu županu, je prva zahteva: prepoved vseh protijaponskih bojkotnih organizacij. Brez dvoma čuti japonska trgovina kitajski bojkot. Samo v Šanghaju in Hongkongu je japonska trgovina izgubila lani okrog 11 milijonov funtov šterlingov. Morda so izgube še večje. Kitajci so izvedli bojkot japonskega blaga tako, da so ga nehali kupovati, da so že naročeno blago vračali, naročila stornirali in da so kitajske banke dvignile svoje naložbe iz japonskih. In to ne samo v Kitajski. V vseh deželah okrog Tihega Oceana se uveljavlja kitajska trgovina. V nizozemski Indiji je skoraj vsa drobna trgovina v rokah Kitajcev in tudi znaten del veletrgovine. Tudi tam izvajajo bojkot po vseh pravilih. Japonska mora riž uvažati. Že nekaj tednov pa ni dobila Japonska nobenega riža več iz Siam. Posestniki riževih mlinov in paroplovnih družb, ki prevažajo riž, so — Kitajci! Kar velja za Siam, velja tudi za Singapore, za francosko Indijo in vse malajske države. Bojkot je tako učinkovit, da sega tudi v Ameriko. Japonska trgovina z Mehiko je v krizi. V Kaliforniji so propadle največje japonske banke, ker so Kitajci uprizorili organiziran run na nje. Kitajci v inozemstvu načelujejo bojkotnemu gibanju.

Jasno je, da pod takimi okoliščinami japonsko bombardiranje kitajskih pristanišč ne bo uničilo bojkota. Prav nasprotno. Bojkot se bo še poostiril. Vsi topovi sveta ne morejo prisiliti kitajskega kupca, da kupuje japonsko blago. In japonske letalske bombe gotovo niso prava reklama za japonske vžigalice in naramnice.

Če je torej oficijelni izgovor napačen, katere so potem glavne gonilne sile za japonske vojaške operacije v kitajskih pristaniščih? Dogodke na daljnem vzhodu razumemo le deloma, če vidimo samo gospodarske interese Japonske. Gotovo: zasedba Mandžurije je v interesu japonske in-

dustrije, japonskega kapitala. Toda način, ki se uporablja za dosego namena, moremo razumeti le, če vemo, kako močan je japonski militarizem.

Japonska je v vseh leksikonih zapisana kot ustavna monarhija. Vse je tako kot v Evropi. Imajo parlament, volitve, poslance. V resnici je vse to fasada, za katero se skriva nekaj popolnoma drugega. Na Japonskem vlada nekaj plemenitaških rodbin. Že sama današnja japonska vlada kaže, da imajo te plemenitaške rodbine vso moč v svojih rokah. Ministrski predsednik Junkaj ima sinove, ki so — državni podtajniki; ima tudi hčerko, ki je — žena zunanjega ministra Jošisave. Njegov bližnji sorodnik Suzuki je minister pravde. Njegov tast Hatojama je minister prosvete. Vsa vlada je med seboj družinsko in sorodniško zvezana. Vladajoče politične stranke so organizacije te žlahte.

Od l. 1922 dalje vladajo »meščanske« stranke, ki le deloma zaslužijo ime »meščanske«. Nekaj plemenitaških rodbin je znalo najti pot do industrije. Zamuraji so se hitro znali izpremeniti v moderne kapitaliste. Ostala pa je tradicija vezi velike azijske družine. Rod živi dalje, samo da njegov poglavar ne nosi več meča, temveč telefonira bankirjem v Londonu in Newyorku. Vojaško plemstvo je polagoma izpodrinilo pomeščanjsko plemstvo. Najbolj pod vlado minsajto-stranke, ki ji je načeloval Hamaguči. Do londonske pomorske razorožitvene konference.

»Poraz« Japonske v Londonu je bil hud. Hamaguči je »izdal domovino«. Pristal je namreč na omejitve v pomorskem oboroževanju. Generali so proti njemu razvneli najhujši šovinistični vihar. Patrijotične nagone so razbičali do besnosti. Takoj je prišel v vlado general Minami, tipičen »močan mož starega kova«. Od pomladi 1930 dalje je japonski generalni štab pripravljaj spopad s Kitajsko. Izzival je konflikte, vlada je dajala pomirjevalne izjave. Generalni štab je pa hotel vojno. Ne več pero, meč naj govori!

Konflikt v Mandžuriji se je začel »radi umora Nakamure«. Izbruhnil je seveda iz popolnoma drugih razlogov, ta umor je bil le zaželjen povod za vojaško okupacijo Mandžurije. Nakamura je bil špijon, ki je kot reven učitelj vohunil po Mandžuriji za Japonce. Zunanji japonski minister je sprejel vest o njegovi smrti na znanje. Končano. Drugače generalni štab. Zahteval je, da se narodu objavi, da je padel japonski junak. In narodu je treba reči, da so Kitajci ubili japonskega častnika, ker za učitelja se ne more toliko ogreti. In vojaški letalci so metali na mesta letake, ki so pozivali narod, da se maščuje nad kitajskimi morilci.

In začela se je vojna brez vojne napovedi. In to na vseh straneh. Kjer ni bilo sovražnika, so ga napravili. Čim večje je bojno pozorišče, tem bolje za vojno stranko. Mandžurija sama je premajhna. Udarimo torej na Šanghaj! Na Nanking! Japonski militarizem je sit mirovnih in razorožitvenih konferenc. Mir? Evo odgovora: Bombe na Šanghaj! Nova vlada je ujetnica vojne stranke, ki se ravna po paroli: Čim večje je bojno pozorišče na Kitajskem, tem večja je moč vojne stranke na Japonskem.

Kaj pa zveza narodov v Ženevi? Kaj briga japonske generale Ženeva! Poznajo le eno protisilo: nasprotno vojno moč. Zato postaja stvar ob Tihem oceanu vedno resnejša.

Filozofi so svet le različno razlagali, gre pa za to, da ga izpremenimo.

Karl Marx.

VLADIMIR VOJTINSKI:

MED RUSKIMI KMETI 1905. LETA

... To noč ni bilo dovolj časa za spanje. Zjutraj smo se pogovarjali, kaj naj dalje delamo.

Jasno je bilo, da so bile severne občine okraja tako nahujskane, da je bilo nemogoče imeti tam kaka kmečka zborovanja.

Sklenili smo, da se peljemo v bližnje mestece Čudovo, da se seznamimo s tamkajšnjimi delavci, da poiščemo iz njihove srede pet do šest sposobnejših in da se skupaj z njimi napotimo na deželo.

Poslovali smo se od Čučina in učiteljic in se odpeljali proti železniški postaji Borovenki. Z nami sta se peljala Aleksandrov in Zaloga. Sani je vodila kmetica v moški obleki — v ovčjem kožuhu, v kožuhovinastih čevljih in čepici.

»Moški so šli vsi v gozd,« nam je rekla, »kjer danes delé les.«

Sani drsé. Vsenaokrog slika popolne tišine, mirnega zimskega spanja. Toda v srcih nam je tesno. V prvi vasi so vsi prisegli na našo resolucijo, v drugi so nas skoraj ujeli, v tretjo nas niso niti pustili, v četrti so nas ponoči napadli...

Kmetica se je obrnila k nam:

»Ni prav, da se peljete v Borovenko. Na drugo postajo bi bilo bolj varno... V Borovenki so kmetje prave zveri.«

»Na, to ne škoduje,« smo jo pomirili. »Kaj imamo z njimi opraviti?«

Prispeli smo do prvih hiš Borovenke. Ob začetku vasi nasproti kovačnice se gnete okrog trideset moških. Ko pridemo bliže, zakriči nekdo:

»Glejte, oni prihajajo!«

Ljudje so v trumah prihajali na cesto in šli za našimi sanmi na postajo.

Pot se je vzpenjala navkreber, le počasi smo se pomikali naprej, da vidimo, kakšni ljudje gredo za nami. Prebivalci Borovenke so se že na zunaj razlikovali od kmetov, s katerimi sem se srečaval te dni. Spomnil sem se, kaj mi je Lazar pripovedoval o kmetih iz Borovenke: da zane-marjajo poljedelsko delo, da se držé železnice in da žive od kupčevanja. Iz množice za nami je zagrmel surov krik:

»Kaj zijaš okrog?«

Na prostoru pred postajo je tudi že stala množica. Moški, ženske, otroci. Umaknili so se, nas pustili naprej in za nami so se zopet strnile njihove vrste.

Čutil sem, da se zbira nekaj nad nami, in sem tiho rekel kmetici, ki nas je pripeljala iz Horina:

»Mamica, ne zadržuj se dolgo tu! Pelji se domov, povej Fomi Grigoriču...«

Razumela je in hitro obrnila sani. Šli smo v čakalnico. 20 minut je manjkalo do dveh. Vlak proti Čudovu prispe ob dveh deset... Torej pol ure...

Kupili smo vozne listke. Pri okencu so stali dobro oblečeni ljudje, ki na zunaj nikakor niso izgledali, da bi bili kmetje, in so ostro opazovali vsako našo kretnjo. Delali smo se, kot da nič tega ne opazimo.

Čakalnica III. razreda. Velika soba v kvadratu. Tri visoka okna so gledala na tir. Ob oknih je stala dolga lesena klop, pred njo prepleskana miza. Desno se je šlo skozi steklena vrata in mal prizidek na tir, levo so

bila mala vrata v ozko sobico, čije okno je tudi gledalo na železniški tir; to je bil prostor za brzojavljanje. V ozadju je bil na drugih vratih napis: Za potnike I. in II. razreda.

S prostora pred postajo so gledali skozi okna v čakalnico ljudje v kožuhovinastih klobukih in čepicah. Gruča ljudi je prišla takoj za nami v čakalnico in obstala pri vratih.

Nobenega dvoma ni bilo več — ujeli so nas v zanjko. Tovarišem sem rekel:

»Držimo se v tem kotu in poskušajmo pridobiti na času. Če nas napadejo, streljajmo. Potem v brzojavni oddelek. Tam se držimo do vlaka...«

Postavili smo se med mizo in vrata v brzojavno sobo — Evgen in jaz spredaj, menjševiki iz Novgoroda za nama, čisto v kotu.

Dvorana se je polnila z ljudmi. Trije moški v dolgih kožuhih so stopili iz množice naprej. Zaloga mi je zašepetal:

»Poznam jih — tukajšnji trgovci so.«

Eden od njih me je ostro vprašal:

»Kakšni ljudje ste?«

»Učitelji,« sem odgovoril.

»Odkod?«

»Iz Čudova!«

»Kaj učite ljudstvo?«

»Toda kdo vam daje pravico, da me tako izprašujete?«, sem povzdignil svoj glas.

»Vi učite, da ni boga in da nam ni treba carja!«, je zakričal trgovec. »Poznamo vaše nauke.«

Obrnil se je k množici, ki je že do tri četrtine napolnila dvorano, in pokazal na nas:

»Pravoslavni! To so — stavkujoči!«

V tem trenutku sem opazil v prvih vrstah množice postajnega orožnika.

»Gospod orožnik! Tu nas nadlegujejo neznani ljudje... Prosim vas, da o tem napravite zapisnik.«

»Kak zapisnik?« je vprašal orožnik. »Ti ljudje so nam dobro znani. Oni sprašujejo, vi jim pa odgovarjajte!«

»Ne, to ni zakonito,« sem odvrnil. »Po zakonu mi ni treba odgovarjati privatnim osebam. Tudi vam bom odgovarjal samo v tem slučaju, če sestavite reden zapisnik.«

Kazalec na uri je kazal dve, do prihoda vlaka je bilo še deset minut.

Orožnik je dejal:

»Vi hujskate ljudstvo in jaz naj vam potem pišem še zapisnike? Naj vas sodi ljudstvo.«

Trgovec je zakričal:

»Pravoslavni, pobijte jih!«

Množica se je približala. Potegnil sem revolver iz žepa in se pripravil, da streljam, vendar sem se obotavljal, hotel sem še vedno pridobiti na času. Evgen, tudi z revolverjem v roki, je stal levo od mene. Nekaj mi je rekel, toda v naraščajočem hrupu ga nisem razumel...

In hipoma sem opazil, da Evgena ni več ob moji strani. Sunil je mizo proč od klopi in se je zagnal proti vratom, gotovo v veri, da mu bomo sledili. Dva, trije moški, ki so mu bili na poti, so se umaknili pred njego-

vim revolverjem. Toda železniški čuvaj med vrati ga je udaril s kolom po glavi, da se je Evgen zgrudil.

Tovariša iz Novgoroda sta se hotela skriti pred množico pod klopjo. Sam sem ostal v kotu.

Iz množice so se dvigale pesti, palice, koli. In še vedno sem preišljeval, ali naj streljam. Videl sem, da je Evgen nepremično ležal na tleh, in nisem vedel, ali je mrtev ali samo ranjen, tudi nisem vedel, kje sta druga dva tovariša. Čutil sem, da s streljanjem ne bom razgnal vse množice, v najboljšem slučaju bi sam ubežal, toda moji spremljevalci bi ostali potem v rokah napadalcev. Vtaknil sem revolver v žep. To je bil zadnji moj gib, ki sem ga napravil pri polni zavesti. V tem trenutku me je nekdo udaril po glavi, drugi me je sunil naprej. Občutil sem slan okus v ustih, pred očmi se mi je stemnilo. Izgubil sem zavest.

(Dalje prihodnjič.)

Op. prev.: To in v nadaljnjih številkah sledeča nadaljevanja so samo kratek odlomek iz knjige življenjskih spominov slavnega in svetovnoznanelega narodno-gospodarskega teoretika in statistika Vladimirja Vojtinskega. Vojtinski je avtor ogromnega dela v sedmih debelih knjigah »Die Welt in Zahlen« (Svet v številkah). Našim bravcem je znan iz kratke razprave, ki smo jo objavili lani o združenih državah Evrope. V založbi beograjske Del. zbornice so izšli njegovi »Problemi svetske privrede«. Človek ne bi pričakoval, da je ta mirni znanstvenik doživel tako strašne dogodke v burnem letu 1905 in da bi jih znal tako mojstrsko opisati. —elj.

ZAČETEK KONCA HABSBUŠKE AVSTRO-OGRSKE

Po svetovni vojni, po razzulu avstro-ogrske monarhije se je mnogo pisalo o zgodovini osvobodilnih bojev posameznih narodov proti habsburški vladavini. Zadnje čase se ponovno piše o tem. V »Slovincu« na primer piše stari Šuklje o Francu Jožefu I. Pri vsem tem vidimo, da se pri tem delu zgodovine piše pri nas preveč enostransko. Obravnavajo se zlasti boji domačih poslancev v dunajskem parlamentu, ki ga je skličal cesar šele proti koncu svetovne vojne. Pozablja pa se na sile, ki so tudi drugod in že prej pripravljale svobodo zaslužnjem narodom avstro-ogrske monarhije. In tu je treba omeniti predvsem dr. Fritzã Adlerja, ki je na Dunaju ustrelil grofa Stürgkha, ki je tlačil avstrijske narode k tlem. Adlerjevi strelji so prvič razburkali zadušljivo ozračje avstrijskega absolutizma.

K temu poglavju avstrijske zgodovine je zanimiv prispevek nedavno izišla knjiga: M a x E r m e r s, V i c t o r A d l e r (Verlag Hans Epstein, 374 strani).

Poglavje o Fritzu Adlerju priobčujemo le skrajšano, ker je celotna razprava o njem za našo revijo predolga. Vendar upamo, da bomo že s tem podali našim bravcem zanimivo sliko o nekdanji habsburški vladavini in o boju, ki je prinesel osvobojenje tudi Jugoslovanom.

4. avgusta 1914 so nemški social-demokrati glasovali za vojne kredite. Pod vtisom te vesti je Austerlitz napisal za (dunajsko) »Arbeiterzeitung« uvodnik »Dan nemškega naroda«. Izrazil je upanje, da bodo železne kocke odločile zmago »svete stvari nemškega naroda«. Dan, ko so bili odobreni vojni krediti, je slavil kot »dan najponosnejšega in najsilnejšega vstajenja nemškega duha... Ker je nemška domovina v nevarnosti, nastopa sedaj socialna demokracija kot braniteljica domovine in daje državi blaginja in kri delovne množice.«

Tudi si ni bil na jasnem, na katero politično osebnost bi se napravil atentat.

8. julija 1916. zvečer je šel k očetu ter mu izjavil, da se ne čuti več moralno vezanega na stranko, ki mu je bila več desetletij življenjska vsebina.

Sredi septembra sta se sestala strankino zastopstvo in nemški socialdemokratski poslanski klub, da zahtevata od vlade uvedbo ministrstva za ljudsko prehrano in sklicanje parlamenta. Stürgkh ni popustil. Časopisi o tem niso smeli poročati. Stürgkh je nadalje prepovedal zborovanje, ki so ga hoteli 22. oktobra sklicati vseučiliški profesorji in na katerem bi govorili tudi predsedniki parlamenta. 15. in 20. oktobra so se sestali dunajski zaupniki stranke. Prišlo je do ostrih osebnih spopadov. Fritz Adler je zopet napadal »Arbeiter-Zeitung« zlasti radi njenih zvez z vojnim dopisnim uradom. Nikomur ni prizanašal. Med ogorčenimi medklici in izbruhom nevolje je moral nehati s svojim govorom. Mnogo jih je bilo mnenja, da ga je treba izključiti iz stranke. Razburjen je Fritz Adler odšel z zborovanja.

In tedaj se je končno odločil, da napravi atentat na Stürgkha, ki ga je smatral za glavnega krivca habsburškega absolutizma. Mislil je na ženo in otroke, toda kljub temu se je odločil za dejanje. Na soboto, dne 21. oktobra je še šel v strankino tajništvo.

Opoldne je zapustil urad, stopil še za trenutek v svoje stanovanje in odšel potem v hotel Meissl & Schadn, kjer je Stürgkh navadno obedoval. Našel ga je v zgornji jedilnici. Nasproti vhoda se je usedel. Dve mizi sta ga ločili od Stürgkha. Pri Stürgkhovi sosedni mizi je sedela neka dama in Adler se je bal, da bi zadel njo. V žepu je odprl varovalko revolverja in med jedjo premišljeval, kaj bo napravil po atentatu. Kajti prav tako važna kot atentat se mu je zdela sledeča sodna obravnava in samobrambni govor. Od svojega življenja se je v svoji notranjosti poslovil. Adler je postal miren. Šele ob dveh in tri četrt se je izpraznila miza za Stürgkhom. Ob pol treh je oddal tri, štiri strele. Planil je skozi izhod.

Tedaj so ga obkrožili ljudje. Nekdo ga je zagrabil od zadaj za ovratnik in ga davil. Neki oficir je zavihtel sabljo nad njim, drugi mu je strgal očale. Tedaj je zavpil ljudem: »Jaz se izročim sodišču, moje ime je dr. Adler.« Padel je še en strel iz revolverja, ki mu je iz rok padel na tla. Ljudje so se umaknili. Fritz je lahko napravil nekaj korakov naprej. Neki mož je stopil pred njega: »Jaz sem policijski agent Müller.« — »Dobro, grem z vami.«

18. in 19. maja se je v dvorani dunajske porote — pred izjemnim sodiščem seveda — vršil dolgo pričakovani proces proti Fritzu Adlerju. To je bil večno pomembni proces, čigar protokoli razodevajo do zadnje globine ves avstrijski duh, avstrijsko državo in avstrijsko strankarstvo. Ti zapisniki se čitajo bolj napeto nego romani. Ker je Fritz Adler računal, da bo obsojen na smrt, je smatral za zelo važno, da je razprava javna, da izve ves svet, kako je v Avstriji. Oblast pa je pristala na javno obravnavo le pod tem pogojem, če ne bo nič govoril o vojni krivdi, o lažeh avstrijskega generalnega štaba in celotnega tiska. Moral je privoliti, da sliši svet vsaj pol resnice, če že ne sme oznaniti vse resnice.

Zagovor Fritza Adlerja je bil sijajen. (Morda ga kdaj posebej priobčimo.)

Sodišče ga je obsodilo na smrt. Cesar Karl ga je pomilostil na 18 let težke ječe. V kaznilnici Stein je stanoval do poloma avstro-ogrske monarhije človek, ki je prebudil avstrijske narode.

FRANCOSKO ZLATO

Sistem zlate valute je zelo omajan od maja 1931. Države opuščajo zlato kot podlago za denarno vrednost, da se izognejo nevarnosti stalno naraščajoče deflacije (inflacija pomeni poplavo papirnatega denarja, deflacija pa dviganje kupne moči denarja). Francija pa je ne le obdržala zlato valuto, temveč kopiči vedno več zlata v svojih zakladnicah. Množine zlata se še vedno stekajo v Francijo. To je najzanimivejši finančni problem sedanosti in bližnje bodočnosti.

Da razložimo ta pojav, je treba poseči nekoliko nazaj.

Svetovna vojna je v Franciji kakor tudi v mnogih drugih državah povzročila velike spremembe v denarstvu in gibanju kapitala sploh. Obtok bankovcev je znašal ob izbruhu svetovne vojne 5,7 milijard frankov, decembra 1918. leta pa že 37,55 milijard. Razburjenost radi takega razvoja je povzročila velik beg kapitala iz Francije. Vlada je prepovedala izvoz kapitala. Prepoved pa ni kdovekaj zalegla. Inflacija se je večala in država je bila primorana samo beležiti naraščajočo poplavo papirnatega franka. Več vlad je padlo radi tega, ker niso mogle utrditi franka, ki je dosegel najnižjo vrednost 20. julija 1926, ko je veljal en angleški funt 240,25 frankov. Socijalni nemiri so že grozili. Tedaj se je francosko meščanstvo zaupalo Poincaré-ju, da reši frank in francoski kapitalizem. Po raznih poskusih se je končno posrečilo francoski narodni banki, da je vzela iz prometa toliko papirnatega denarja, kolikor ga je bilo odveč. 25. junija 1928. l. je pa sprejel francoski parlament Poincaré-jev zakon o stabilizaciji (utrditvi) franka. Frank ni bil več stabiliziran na podlagi angleškega funta, temveč na zlatu. Natančna podlaga znaša 65,5 miligramov zlata za frank, kar odgovarja pariteti 124,2134 frankov za angleški funt in 25,52386 za ameriški dolar. Vrednost novega franka znaša petino predvojnega, ki je imel zlate vrednosti v znesku 322,6 miligramov.

Takoj po zakonski stabilizaciji franka se je nehal dotok inozemskega špekulacijskega denarja. Nasprotno se je pa začel vračati iz inozemstva domači kapital. S tem je nastalo povpraševanje po franku, ki se je dvigal zlasti v Londonu, Newyorku in Amsterdamu. Zato je začel prihajati v Francijo kapital v zlatu. Uvoz zlata sta povzročili tudi nezaupanje in pomanjkljivost francoskega kreditnega sistema.

Nezaupanje je stalna lastnost francoskih »šparovcev«. Francoz od mladih nog pridno dela in hrani, da more po svojem 50. letu mirno živeti od obresti prihranjenega denarja. Zato ljudje skrbé, da je njihov denar vedno varno naložen. Pred vojno so menili, da je najbolje naložen denar v državnih posojilih. Država je posojala ta denar drugim. Skupno je Francija posodila drugim državam okrog 45 milijard zlatih frankov (od tega samo caristični Rusiji 13 milijard, južno-ameriškim državam 6 milijard, balkanskim državam in Turčiji po 3 milijarde). Radi vojne in njenih posledic je bila večina teh predvojnih posojil izgubljena. Radi teh izgub in sledeče inflacije se je nezaupanje francoskih »šparovcev« še povečalo. To brezmejno nezaupanje je tudi precejšen vzrok, da Francija daje danes inozemstvu skoraj samo kratkoročna posojila. Francozi začno takoj spravljati svoj denar domov iz države, ki ji grozi kriza.

Drugi vzrok, smo rekli, da je pomanjkljiva organizacija francoskega kreditnega sistema. V Franciji so za denarne zavode precej omejene možnosti za nabavo denarja ob nujni potrebi. V Franciji igra menica mnogo važnejšo vlogo nego v katerikoli drugi kapitalistični državi; naj-

manjše zneske izplačujejo večinoma v menicah. Francoska narodna banka ima radi tega toliko svojih podružnic kakor nobena druga državna banka na svetu. Narodna banka dela najhujšo konkurenco privatnim prav v njihovem glavnem poslovanju — v menicah. Zato se privatne banke bojé rediskontirati (diskontirati = kupiti menice pred dnevom, ko za-padejo, rediskontirati = naprej prodati že diskontirane menice) menice svojih strank pri narodni banki v strahu, da jim te stranke prevzame narodna banka. Zato je za francoske privatne banke najcenejši in naj-manj riskanten način hitre pridobitve denarja, če svoja dobro-imetja v inozemstvu spravijo domov v zlatu in da to zlato v zaželeni vsoti za-menjajo za franke pri narodni banki, ki je obvezna to storiti. Jasno se lahko opazuje, da pri francoskih privatnih bankah nastane večje pov-praševanje po franku vselej, kadar se frank iz katerihkoli vzrokov dviga v inozemstvu. S tem nastane tudi večji uvoz zlata v Francijo. Razumljivo je, da tiče za večjimi uvozi zlata v Francijo marsikdaj tudi politični raz-logi. Prostor nam ne dopušča, da bi podrobno razlagali, kako je francoski kapitalizem že večkrat občutno pritisnil na Anglijo in Nemčijo s svojim zlatom.

Kajti orisati hočemo še vpliv naraščajočega zatega zaklada na francosko gospodarstvo.

Izredni dotoki zlata v Francijo od 25. junija 1928. so rapidno zviše-vali zlato stanje francoske državne banke. Od tega dotoka izvira le maj-hen del v znesku 10 milijard frankov iz zamenjave deviz v zlato. Kajti ves zaklad je narasel od 28,935 milijard frankov 25. junija 1928. leta na 67,844 milijard 27. nov. 1931. Ta prirastek je mnogo večji kakor celo-kupna nova produkcija zlata na svetu v tem času. Zato pač ni čudno, če vedno večje zaloge zlata v Franciji povzročajo vedno večje motnje v mednarodnem prometu.

Toda tudi Francija nima od tega velikih koristi, temveč trpi celo škodo. Omenili smo že, da so precej neorganizirane razmere na franco-skem denarnem trgu. Radi te pomanjkljive organizacije ne more fran-coska državna banka voditi tržne politike in ne more vzeti iz prometa papirnatega denarja, kolikor ga je prevzela. Že za dejanske stabilizacije franka od 1926. do 25. jun. 1928. l. je morala narodna banka zvišati obtok bankovcev za 6,75 milijard. Ta obtok se je pa v naslednji dobi še povečal. Narodna banka je morala in mora zamenjavati vse zlato privat-nih bank po vrednosti 65,5 miligramov zlata za frank. Zato je morala povišati obtok bankovcev, ki je narasel od 58,772 milijard 25. junija 1928. leta na 82,543 milijard 27. nov. 1931. l. Narasel je torej za skoraj 42 mi-lijard frankov. Istočasno je pa tudi Francijo zadela svetovna gospodar-ska kriza, ki zmanjšuje blagovno produkcijo. Indeks produkcije v Franciji je od junija 1930 do junija 1931 padel s 144 na 126. Ker se baš v nasprot-nih smereh razvijata obtok bankovcev in blagovna produkcija, ni moglo izostati povišanje cen, večja draginja. V predvojni dobi so znašali živ-ljenjski stroški v Parizu 15—20% manj nego v drugih svetovnih vele-mestih, danes se je pa že razvil Pariz v eno najdražjih velemest. Fran-coska valuta, ki je danes radi svojih silnih zlatih rezerv mednarodno najmočnejša, ima doma vedno manjšo kupno moč. Padati je začel tudi tujski promet, ki pomeni za Francijo zelo veliko, in nazadnje zunanja trgovina. Trgovska bilanca se izpreminja iz aktivne v pasivno, kljub temu da je uvoz v Francijo vedno manjši. Tako je znašal v prvih desetih mesecih 1930. leta pasivni saldo zunanje trgovine 7,572 milijard, v istih

mesecih 1931. leta pa že 10,561 milijard frankov. Ta razvoj je že tako očividni in za francosko narodno gospodarstvo tako nevaren, da se že v Franciji resno sprašujejo, kaj naj ukrenejo proti vedno hujši in vedno bolj grozeči gospodarski krizi.

V tem vidimo nov dokaz, kako se zastareli gospodarski red zapleta v vedno nova nasprotja in kako iz vsake konjunktura prehaja v še hujšo krizo. Tudi z zlatom si ne more trajno pomagati.

ZVONKO PLEBEJ:

PASTIRJEVA PIŠČALKA

(Ukrajinski narodni motiv)

Žalostne zvoke
izvabi piščalka
vsem blagim ovčicam vsaj
enkrat na dan;
le včasih, prav redko,
ah, skoro nikoli
se zvoki piščalke
lepo oglasijo;
a to je premalo,
veliko premalo
njegovim ovčicam, saj
arije zvočne
celo pastaricam
enkrat
na dan
za razvedrilo
ušes so potrebne,
radi srca pa
arija vsaka premalo jim da.

H. WENDEL:

REVOLUCIJA IN JEZIKOVNO VPRAŠANJE

Komaj so v Španiji proglasili republiko, že se je jezikovno vprašanje kričavo oglasilo k besedi. Prvenstvo za svoj jezik na svojem ozemlju je zahtevala ne le Katalonija, kjer so že dolgo tlela avtonomistična stremjenja, temveč tudi pododdelki katalonščine kakor n. pr. narečja mesta Valencije in balearskih otokov se potegujejo za svoje posebne pravice. Tudi pokrajina Galicija je zahtevala, da njeno narečje, ki je podobno portugalskemu jeziku, uživa vse časti pismenega in uradnega jezika. In severne pokrajine tudi niso izostale z isto zahtevo po baščini, ki ni soroden nobenemu drugemu jeziku, temveč je iz groba skopan okamenel jezik iz olimove dobe. (Olim je latinska beseda, ki pomeni nekdanj; iz olimove dobe = iz neznanih pradednih časov). Mlada republika, ki je nalila olja na valove močno dvigajočega se pokrajinskega separatizma, je v precejšnji meri ustregla takim zahtevam; nekateri menijo, da še preveč. Nedavno pod streho spravljena ustava določa za nekatere pokrajine tako široko samostojnost v upravi, da te pokrajine lahko poljubno urejujejo tudi javni pouk. Sedaj si bodo lahko pekli svojo posebno jezikovno klobaso ne le Katalonci, temveč tudi Galicijci in Baski.

Stranka, ki je skoraj sama nastopala proti tem jezikovnim separatizmom, je bila socialistična. Njo je vodilo ne samo spoznanje, da osemdeset milijonov

Ljudi v Evropi in Ameriki govori španski jezik, ki se v republikanski ustavi previdno imenuje kastilski, in da bodo ljudje iz Katalonije, Galicije in baških provinc trpeli škodo v gospodarskem tekmovanju latinske Amerike, ker v bodoče ne bodo več obvladali španščine. Za socialistično stranko je bilo to tudi politično vprašanje. Socialistični predlog za tozadevno ustavno določbo se je glasil: »V vseh učnih zavodih Španije je pouk v kastilščini obvezen, ne da bi se izključevala uporaba pokrajinskih jezikov, kjer to pospešuje pouk.« Takemu predlogu je botroval strah, da pretirano priznavanje in naglašanje jezikovnih posebnosti pospeši partikularizem in separatizem in da politično zelo zaostale baške pokrajine po jezikovni osamosvojitvi postanejo žrtev klerikalne propagande. Kakor je sedaj španščina jezik revolucije,

je baščina jezik protirevolucije.

Kar se dandanes v tem oziru dogaja v Španiji, ima svoj proti-primer v Franciji za verske revolucije. Obvladanje francoskega jezika je bil privilegij manjšine radi velike nepismenosti v državi, ki je z revolucijo 1789. l. stopila v novo stoletje, v drugo dobo. Po mnenju ministra Rolanda najmanj osmina ljudstva sploh ni razumela francoščine, in v nekem svojem poročilu nacionalnemu konventu je abbé Gregoire navajal, da se le v petnajst okrajih države govori francoski jezik. »Brez pretiravanja lahko trdim, da najmanj šest milijonov Francozov« — pri petindvajset milijonih celotnega prebivalstva — »posebno na deželi ne pozna narodnega jezika, da se enako število ne more gladko francoski razgovarjati in da končno število onih, ki govore čisto francoščino, ne presega treh milijonov, in da je še manjše število onih, ki znajo francoski pravilno pisati.« Razen z jeziki pokrajin Gascogne, Provence in Languedoc je računal še s tridesetimi različnimi francoskimi narečji, od katerih je vsako imelo še svoje podnarečje, tako da je ta jezikovna zmešnjava spominjala na babilonski stolp. Poleg tega so uspevali v Franciji še tuji jeziki, ki niso imeli nič skupnega s francoščino: španščina, katalonščina in baščina v okrajih, ki so mejili na Španijo, bretonščina v Bretanji, baščina na Korsiki, flamsščina na severovzhodu države in nemščina v Alzaški in znatnem delu Lotrinške.

Dočim se stari režim prav nič ni brigal za jezik svojih podanikov, ki so morali plačevati le davke in poslušati vse ukaze, je temeljila nova ustavna država na volji svojih državljanov; kako je bilo tedaj z onimi, ki niso razumeli državnega jezika? Če so hoteli misli nove dobe razširiti na vse kraje, so morali govoriti v njihovih jezikih in narečjih. In res je ustavodajna skupščina sklenila 14. januarja 1790. l., da se morajo njeni sklepi prevesti »v vse različne idiome, ki se govoré v različnih delih Francije.« Izkazalo se je, da je treba napraviti čez trideset prevodov, kar se je pa seveda izvršilo le deloma.

Prav tako zaželjeno je pa bilo, da se približajo francoščini ona ljudstva, ki so ji bila še tuja. Naravnost zahteva demokracije in posledic politične enakosti je bila to, ker na državne posle je mogel učinkovito vplivati le oni, ki je obvladal državni jezik. Končno je bila revolucija tudi rojstna zibelka modernega naroda. S tem je dobil jezik nov pomen: ni bil več zgolj sredstvo za sporazumevanje, temveč tudi nacionalno skupnost združujoča vez. Po čem so se spoznavali pripadniki narodov? Po istem jeziku. Konsekvence iz tega spoznanja je izvajal Barere, ki je 27. januarja 1794. l. v konventu napovedal vojno vsem onim jezikom in narečjem, ki so ovirali to, da bi Francozi razumeli »francoski jezik, jezik zakonov republike. Zrevolucionirali smo vlado, zakone, običaje, navade, nošnje in celo mišljenje, torej

zrevolucionirajmo tudi jezik!«

Rekel je: »Federalizem in praznoverje govorita bretonski, emigracija in sovrašтво do republike nemški, protirevolucija italijanski in fanatizem baški jezik. Proč s temi orodji škode in zablod!« Nadaljeval je: »Jezik svobodnega naroda mora biti eden in isti za vse. Zato se mora v vsej državi govoriti oni jezik, v katerem so se proglasile človeške pravice!«

Ze v oktobru 1793 je dekret o državnih osnovnih šolah določil sledeče: »V šolah se uči francoski govoriti, brati in pisati... V vseh delih republike se poučuje le v francoščini.« Na Barerov predlog je kasneje konvent še sklenil, da pošlje brigado učiteljev na vse ogrožene kraje notranje fronte — to je povsod, kjer govoré prebivalci ‚tuj idiom‘. Zlasti oster boj so napovedali na Alzaškem nemščini, ki so jo imenovali »avstrijski jezik« ali ‚jezik, ki žali jezik republikancev‘. (Kajti Avstrija se je v prvih vrstah borila proti francoski revoluciji).

Toda vse spomenice, raporti, sklepi, dekreti in določbe so ostale skoro brez učinka, ker se niso dali kar čez noč pofrancoziti druge jezike govoreči prebivalci in ker je primanjkovalo sposobnih učiteljev — za štiri sto alzaških občin se je prijavilo komaj trideset do štirideset kandidatov. Tudi drugod je bilo podobno. Nobenih praktičnih posledic tudi ni imel oklic nacionalnega konventa proti narečjem, ki so »zadnji člen v verigi tiranstva, cunje fevdalizma in spomeniki suženjstva.« Tuji jeziki niso izumrli, narečja so uspevala dalje, zlasti po padcu Robespiera, ker z njegovo smrtjo je ponehaval tudi nasilni pritisk.

Jezik sam torej ni glavna stvar. Na tem spoznanju sloni tudi izrek španskega poslanca Valere v novem parlamentu: »Meni je bolj pri srcu, če se v katalonščini uči špansko čutenje nego v španščini separatistični duh.«

Op. ur. Ta prispevek Hermana Wendla naj pokaže, da se tudi jezik dialektično razvija.

LEONHARD FRANK

OD TREH MILIJONOV TRIJE

2. nadaljevanje. — Prevaja Talpa

Ura je bila dve. Ob sedmih so s praznim želodcem zapustili razvalino. Borovnic ni bilo več, jabolka in hruške so bile še nezrele, češplje še zelene. Trojica ni imela več telesa, samo še kakor zrak sivo bolečino tam, kjer je bil želodec. Začelo je postajati resno.

Pisarju je nekoč, med vojno pripravila bolniška sestra, ki je bila vanj zaljubljena, kopel s smrekovimi iglami. Prav tako močno je dišalo tudi v tej samotni globeli, kjer so rasle smreke in kjer je bilo hladno in poletno vroče obenem. Zrak je bil čist in oster. Toda samo želodec je dihal, pljuči niso več imeli.

Lepote in samotne veličine te pečinaste gozdne globeli niso več občutili; smreke so imele zasmehljive obraze, orjaške, z mahom porasle skale, ki so ležale po gozdu, so s težečo enoličnostjo govorile, da se ne da nič več izpremeniti. Veselo žuborenje postrvnega potoka je trojici izplakovalo želodec.

Pisar je pogledal psa, potem samo napol steklenookega, a na njegovem obrazu ni bilo niti sledu šale. Steklenooki je hotel hitro nekaj reči. Pisar je odkimal.

Molče in drug za drugim so s hitrimi koraki korakali ob potoku navzgor proti vasi, ki so jo slutili v daljavi; na planoti so dospeli na cesto in so se

hitro bližali delavski četrti nekega malega mesta ob Meni. Nekaj se je moralo zgoditi.

Pes se je delal, kakor da bi vse vedel. Ni bilo lahko, ne, ne, ni bilo lahko. Njegovo vedenje, kako je tovariško capljaj poleg njih in kako je pri dihanju vedno znova odpiral gobec, pogledujoč na steklenookega, je bilo povsem v skladju z občutjem njegovih gospodarjev; svoje sreče, ki jo je občutil, ni hotel v teh grenkih urah iz vljudnosti kazati.

Radi lakote so pisarju skopnele misli na višji cilj; potreba po jedi je zožila njegov svet in požrla upanje na Južno Ameriko. Mislil je samo na kos kruha — njegov želodec je mislil.

Ne da bi rekel preje le besedo, je stopil v prvo hišo. »Lačni smo.« Niti pozdravil ni.

Mlada delavska žena je osupnila, da so ji ostala usta odprta, in ta izraz je tudi še imela, ko je rekla: »Sami nimamo nič v omari. Niti prahu! Moj mož je brezposeln. Tu je več brezposelnih kakor kaj drugega. Podpore dobe šele jutri in brezposelnim kramar ničesar več ne posoja... Samo nekaj delavcev dela še tri dni v tednu.«

»Kdo bi nam pa dal tu kos kruha?«

»Moj bog, potem ste pa napak prišli. Pa tudi drugod ne bo bolje... Kmetje bi še prej kaj imeli.«

»V tem kraju ne dobimo nič,« je rekel obema in je stopil takoj zopet naprej. Njegova malobesednost in odločnost v hoji sta iztreznili steklenookega in krojača, ki sta upala, da se bo pisarju zopet posrečilo koga nago-ljufati, kakor je prejšnji dan ogoljufal kmeta z redkvicami.

Hitro so prekoračili delavsko četrt: osemdeset popolnoma enakih, nometanih hiš iz opeke: cesto — na tej strani štirideset, na drugi štirideset. Zdelo se jim je, kakor da bi kdo kilometer dolgo stanovanjsko kasarno čez sredo prerezal in postavil vsako polovico na drugo stran ceste.

V zadnji hiši je bila trgovina s starinami, kjer bi mogel pisar prodati svojo suknjo, kakor mu je zatrdila delavčeva žena. Za suknji drugih dveh bi niti starinar ničesar ne dal; pisarjeva pa je bila nekoliko boljša, ker je vse leto visela v zastavljalnici.

Dobil je tri marke. Pol minute pozneje so sedeli v gostilni. Radio je igral fokstrott.

Krojač je predlagal, da bi porabili danes samo polovico denarja; toda pisar je vztrajal pri tem, da se je treba do sitega najesti. »Marka petdeset našega položaja prav nič ne izpremeni. S polnim želodcem bomo preudarili, kaj bo z nami.«

Druga dva se nista mnogo upirala. Niti vinar ni ostal. Ko so potolažili najhujšo lakoto, je rekel krojač: »Sedaj prodamo lahko še tri nahrbtnike, če nam bo hotel kdo zanje kaj dati, in potem je konec. Potem se gotovo začne novo življenje.«

Za koštrunčka je steklenooki izprosil od gostilničarja polno pločevinasto skledo odpadkov in kosti. Pri tem mu je bliskovito šinila v glavo neka misel. Toda ohranil jo je najprej zase.

Četvorica je žvečila in požirala. Občutek bolesti in krča, da imajo samo še želodec, se je umikal v isti meri, kakor se jim je vračal občutek glave in udov.

»Pozor, Berlin! Na koncu našega programa na ploščah še tango: Berlin pleše.«

Pisar je položil denar na mizo in se je naslonil nazaj. Kozarci in krožniki so bili prazni. Nehote je mislil na ure lakote, ki jih je preživel v gozdni globeli. »Menim, da se da telesna bolečina laže prenašati kakor lakota.«

»Žejo je baje še težje,« je rekel steklenooki. »Na primer v puščavi! Nobene vode! Nič razen peska in vročine!«

»Nu, in mraz?«

»Ah, kar smo danes doživeli je kajpak šele začetek lakote, takorekoč njena prva stopnja,« je zamišljeno začel krojač. »Med vojno sem bil nekoč s še tremi možmi v kotanji, ki jo je izkopala granata, pet dni odrezan od dovoza. Tretji dan nas želodec že ni več bolet. Toda v glavi se mi je delalo črno in nepretgoma, cele ure sem slišal petje. Zvoki so mi vroče in gomazeče šli po žilah prav pod nohtove na prstih. Zmeraj znova sem grabil za ušesa, ker sem imel občutek, kakor da bi bila zamašena s sadro... Sledečo noč je začel eden izmed nas fantazirati. Ta je potem res docela znorel in je prišel pozneje v norišnico. Četrty dan pa je zopet za cele ure izginila vsaka bolečina in sploh vsak občutek. Nobene teže nisem več imel, v polspanju sem kar takole letal. Toda vmes, torej vmes pa me je napadala lakota.«

»Kako pa je bilo to?« je z zanimanjem vprašal steklenooki.

»To ni mogoče. To se enostavno ne da popisati.« S pomilovanjem je dvignil ramena: »Tega ne znam popisati... Ves trebuh je bil odprt... Ali si moreš predstavljati bolečino, če bi ti pri živem telesu vse iztrgali, želodec, čeva, vse?... Neki tovariš je po cele ure grizel škornje in je res polagoma požrl del gornjega usnja.«

In ko se je steklenooki histerično zasmel: »To pa ni, da bi se smejal, dragi moj, tega vse življenje ne pozabim.«

Pisar je samo rekel: »Prav lepo, kar nas še čaka!«

»Pozor, Berlin! Na vrsti so vesti z delovnega trga. Delo dobita mlajša stenotipistinja in zidar, ne nad trideset let star... Gospodom podjetnikom naznanjamo, da so navadne, kvalificirane in posebno kvalificirane delovne moči vseh strok v poljubnem številu na razpolago.«

»Nu, ali ni to sijajno? V Berlinu iščejo enega zidarja. V štiri milijonskem mestu enega zidarja! Razmere se boljšajo. Naprej, v Berlin!«

Kako siva in kakor mora težka je postala nenadoma ta gostilniška soba.

»Dela torej ne bomo dobili, v vsej Nemčiji ne,« je užaloščeno rekel steklenooki.

»Zdi se, da si ti res še upal na to.«

»Nu, jaz sem pač mislil — z malo sreče.«

»Zadeti brez srečke glavni dobiček v loteriji je prav isto.«

»Da, in zjutraj po peti noči, ko so prišli po nas, smo bili brez zavesti. Samo norec ne, ta se je smejal.«

»Ali mar nisi slišal? V Berlinu iščejo zidarja, ne nad trideset let starega.«

»Da, da, kaj naj napravimo?« je vprašal krojač, ki se še vedno ni vrnil v sedanost. Stresel se je in se ozrl krog sebe. »Je dišalo, koštrunček?« Pes je položil gobec na krojačeva kolena.

Pisar se je udobneje usedel, položil desno laket nazaj preko stolovega naslonjala in rekel: »Da, taka je torej ta reč.« Nato je umolknil.

Šele čez nekaj minut — debelušasti krčmar, ki radi brezposelnosti svojih gostov ni mogel plačati hipotečnih obresti, je stal brezgibno pri oknu — je dvignil steklenooki glavo: »Za ljudi v naši starosti je najbrže precejšnja smelost. Toda če bi dobili onstran luže delo, potem končno le poizkusimo.«

Krojač je gladil enakomerno psa po glavi in opazoval, kako so se vsaki-krat njegove oči zaprle in zopet odprle. Pri tem je rekel, ne da bi pogledal kvišku, tiho in enostavno: »Jaz sem za to.«

Končno so le prišli do tega, si je mislil pisar, ki je samo čakal na to in ostal zvest sklepu, da ne bo nikomur prigovarjal.

Ko je steklenooki sanjavo rekel, da bodo mogoče tam obogateli, je celo odkimal: »Kaj takega pa si le nikar ne domišljujta. Tudi tam je prav gotovo mnogo revežev, ki ne morejo ničesar doseči. Prav gotovo tudi tam mnogo ljudi propada. Toda več priložnosti mora tam vendarle biti. Tu je življenje samo še registratura... Mi smo zapisani v rubriki: propad. In tu nič ne pomaga... Tam gotovo še ne gre tako natančno po ravnilu.«

»Nu, in če se nam tudi tam ponesreči? Kaj pa bomo s tem izgubili?« je vprašal steklenooki z usti in rokami in enim očesom. »Tu gotovo propademo in tam pa samo morda. To je razlika.«

Pisar se je pripravil k pripovedovanju: »Pred tremi leti sem bil mimogrede dva dni zaposlen v mestni bolnici; tam sem znosil od vseh bolnikov v vsej bolnici urin k zdravniku asistentu, ki ga je v laboratoriju analiziral. Ta mi je pripovedoval zgodbo o svojem očetu, ki je bil preparator na naravoslovnem inštitutu na Dunaju; nekoč je dobil v nagačenje najredkejšega ptiča na svetu, ki je bil edini eksemplar v Evropi. Tudi v Južni Ameriki, kjer ta ptič živi, jih je prav malo. Ptiča je silno težko ujeti, čeprav ne zna niti letati. Toda fantastično hitro beži in ima čudovito varovalno barvo. Torej, preparator je prosil za dopust, pustil ženo in otroke na Dunaju in se odpeljal v Južno Ameriko, da bi ujel takega ptiča. Ne radi denarja in tako! Njegov oče je bil pač fanatik, je rekel zdravnik asistent. Čez leto dni je pisal, da se še ne more vrniti, sicer pa da je ptiča že večkrat zasledil; ni se mu pa še posrečilo, ujeti ga. Skratka, mož je ostal tam dvajset let. Ujel je nekaj takih ptičev, pri tem pa je zašel zmeraj globlje v pragozd, v divjino in je končno prispel do indijanskega plemena, ki še ni nikoli videlo belca. Napravili so ga za kneza. In ostal je celih dvajset let pri njih. Imel je vsega dovolj, najlepše ženske in prav vse... Ko se je vrnil na Dunaj, je bila njegova žena stara, otroci pa odrasli.«

»No, in?« je vprašal željno steklenooki. Tudi krčmar je poslušal. Krojač je prisluškoval, ne da bi se ganil, pes pa ni v veliki tišini niti pogleda obrnil od pisarja.

»Nič in! Gačil je ptice. Prišla je vojna. Mož je v veliki bedi umrl. Tako je pač bilo po vojni na Dunaju.«

Steklenooki je roteč dvignil ramena, krojač je, hoteč izpregovoriti, iztegnil roko.

»Da, da, že vem, kaj hočete reči, jaz sem prav isto mislil. Toda tako se je zgodba zgodila.«

Krčmar je odšel, zatopljen v težke hipotečne misli, za točilno mizo. Koštrunček je še enkrat polizal že prazno skledo.

Steklenooki se ni mogel vzdržati, da bi ne rekel: »Tam je imel vse in na Dunaju ni imel nič.«

»Sedaj pa ne smeš misliti, da boš tam postal knez, čeprav ta zgodba kaže, da so tam izjemoma celo take čudne reči mogoče... Delali bomo kot natakariji ali kot težaki v pristanišču, kot čistilci čevljev ali na farmi. Kaj vem! Morda najdemo nekoč tudi kaj boljšega za bodočnost.«

Krojač je bil, ki je staval veliko vprašanje: »Toda kje naj vzamemo denar za vožnjo?«

Pisar je rekel takoj in zategnjeno: »Daaa, moj ljubi, to je pa zopet druga reč. Ko bi to vedel! . . . To je prava naloga, uganka takorekoč, ki jo moramo rešiti . . . Na vsak način imamo sedaj neko opravilo, brezposelni sedaj nismo nič več.«

»Denar moramo dobiti. Prav vseeno kako, moramo!« je zavpil steklenooki energično.

Pisar je metodično nadaljeval kakor vesten diagnostik, ki najprej vse izloči, kar je treba izločiti: »Našli denarja prav gotovo zaenkrat ne bomo in tudi ukrasti ga ne moremo. Kajti prvič se je treba tudi na krajo razumeti in drugič sploh. Najmanj ga pa bomo zaslužili. Kajti če bi v Nemčiji lahko toliko zaslužili, tedaj bi se nam zopet ne bilo treba izseliti.«

»Kaj pa še potem ostane?«

»Tega ne vem. Vem samo, kako si denarja ne moremo pridobiti.«

Krčmar je bruhnil za točilno mizo v mračen smeh. Koštrunček ga je očitajoče obljajal.

»Pišite mi razglednico, kadar boste tam, mogoče pridem za vami,« je zaklical krčmar skozi okno za njimi.

»Dobro, pisali vam bomo, prav gotovo vam bomo pisali.« Od razburjenja se je pokrtil obraz steklenookega z jetičnimi pegami.

Noč so preživeli v gozdu pod skalnato štrlino. Zjutraj so odpotovali, odslej naprej zmeraj v smeri proti Hamburgu.

Steklenooki je pripovedoval o sanjah, ki jih je imel to noč, toda prej je še rekel: »Ne srmeta si pač misliti, da v resnici kaj takega pričakujem . . . Torej prodiral sem popolnoma sam v pragozd, nenadoma je stalo na neki jasi tisoč divjakov; vsak je imel napet lok in vse puščice so bile namerjene vame. Toda vzel sem samo oko ven, ga držal, takole med palcem in kazalcem, in ga zopet vložil nazaj. Tedaj so me izvolili za svojega boga . . . Potem sem se pa, žal, zbudil, ker je danes ponoči deževalo.«

Noč in dan so se vrtele njihove misli in pogovori in sanje krog iste točke. Čez tedne je bila naloga, kako naj dobe denar za potovanje, prav tako nerešena kakor tisto uro, ko so zapustili gostilno. Godilo se jim je kakor od razburjenja trepetajočemu psu, ki hoče odnesti prevelik kamen, ki ga pa ne more prijeti z gobcem in ga mora končno pustiti na mestu. Nobenega upanja niso več imeli. Vkljub temu pa so nenehoma potovali v smeri proti Hamburgu, kjer so hoteli stopiti na ladjo.

Zopet in zopet so dobili od kmetov kaj jesti, včasih so tudi kako jestvino skrivaj vzeli. Misel steklenookega, ki mu je v krčmi kakor blisk šinila v glavo: izprositi si jed za psa in pobrati iz nje, kar je vsaj napol užitnega, jim je često pomagala, da so utešili vsaj najhujši glad. Nahrbtnike, obe suknji in tudi telovnike so že davnaj prodali; podplati so bili preluknjani, brade dolge in skuštrane, obrazi upadli, oblačila, ki so bila večkrat od dežja premočena in na telesu posušena, pa so visela kakor umazana skorja na shušanih, od nadlog in brezupnosti upognjenih možeh. Že nekajkrat so okusili glad druge in tretje stopnje, postali so slabotni in padavi, na nogah pa so se jim napravili mehurji.

Navadno so štorkljali molče dalje, ničesar več si niso imeli povedati. Toda v njihovih očeh se je zrcalila, ker so se še zmeraj borili, vsa veličina njihove odisejade. Kdor jih je srečal, se jim je umaknil; niso se zmenili za to. Bolj brezupni kakor kadarkoli preje — so vendar nadaljevali pot proti Hamburgu.

Šele v zgodnji jeseni, ko je zrelo sadje — žito je bilo že požeto in omlačeno —, še jim je godilo nekoliko bolje.

Ker so postajale noči že mrzle in je bilo težko najti pokritih zakotij, so legli često že popoldne spat, če so le imeli priliko. Pri tem pa bi kmalu vsi trije izgubili življenje.

Nekaj dečakov iz bližnjega mesteca, ki so lovili po strnišču miši, je zažgalo istočasno na večih krajih kakor hišo visok kup slame; nato so počenili v obcestni jarek, da bi od tod uživali prizor.

V nekaj minutah je vzplamtelo ogromno plameneče morje. Tedaj pa je pridirjal koštrunček; bil je nekje daleč, kjer je iskal kaj užitnega. Njegovo lajanje je zvenelo kakor zategnjen krik ranjenca. Vročina ga je pehala nazaj, toda vedno znova je, obupno lajajoč, naskakoval plameneče morje; končno je izginil v njem in je došel do trojice, ki jih je prasketajoča vročina pravkar zbudila in so se rjoveč pognali iz nje.

Tedaj je moral krojač vendarle reči: »Sedaj bi bilo končano in bolje bi nam bilo.«

In celo pisar je mislil isto. Steklenooki pa je rekel samo: »Koštrunček.«

Odšli so do praznega gostilniškega vrta in so sedli k mizi, ki je bila najbolj daleč od hiše. Ze tedne niso sedeli na stolih. Nobenega natakarka ni bilo. In to je bilo dobro.

Pisar je štokljal žalostno še nekoliko dalje; šel je ob vrtni meji, za katero so bili hlevi in gospodarska poslopja. Pred mrežasto ograjo, ki je bila tri metre visoka, napravljena z roko in dvesto let stara, je obstal. Zadaž iz ogromnega parka se je svetil tridelen, kakor koruza rumen grad, sezidan v plemenitem baročnem slogu.

Oče dvojice mladih deklet, ki sta igrali spredaj tenis, je sedel na visokem stolu; tik ob ograji, samo pol metra od pisarja pa je sedel neki plavooki, gladko obriti šestdesetletnik in je bral iz angleškega časnika.

Preko ograje je priletela žoga; pisar jo je zalučal nazaj in oče je, zahvaljujoč se, dvignil roko.

Tudi Anglež, lastnik nekaj londonskih časnikov, je dvignil pogled; opazoval je pisarja najprej presenečeno, potem pa mirno vprašujoče in z zanimanjem, kakor bi bil v zoološkem vrtu pred kletko.

Pisar se je moral zdeti prav divji v svoji desetkrat premočeni in na telesu zopet posušeni blatni skorji in s kuštravo brado, ki jo je sedaj odprl smehljaj. Toda njegove človeške oči, v katerih sta se ganljivo družili beda in dostojanstvo, so več sekund dolgo zrle v Angleževe. Dva svetova sta zrla drug v drugega.

»Kdo pa ste?«

Še preden je mogel pisar odgovoriti, se je pojavil na peščeni poti med grmičevjem livriran sluga in se je med pokloni počasi bližal. »Natakark iz gostilne Pri zlati raci prosi milostljivega gospoda, da bi ga sprejel.«

Anglež se je obrnil in je v nepojmljivi jezi zakričal: »Natakark naj mi da mir.«

Medtem ko je sluga hitro izginil, je splezal hišni gospodar, nejevoljen, da so njegovega gosta motili, s stola; Anglež, ki je pred štiridesetimi leti študiral v Nemčiji, mu je povedal, da si je včeraj na izprehodu skozi mestece zaželel frankfurtske klobasice z redkvico in odšel v gostilno Pri zlati raci.

Pisar, ki je stal tik ob ograji, je željno poslušal zgodbo.

Angležu je bila vseč neka natakarkjeva gesta. V navalu muhastega človekoljublja, ki sta ga povzročila sentimentalni spomin na mladost in ugodje radi nevajenega užitka, je plačal klobasice z bankovcem za sto funtov in odšel. Deset sekund pozneje, ko je bil že na cesti, ni več mislil ne na klobasice ne na mladostne spomine ne na natakarkja in ne na bankovec za sto funtov.

Ni še dokončal svoje zgodbe, ko se je zopet pojavil sluga in od strahu jecljajoč pojasnil, da se natakár ne dá odpraviti.

Tedaj pa je že stal pred Angležem. Zareč in v svesti si svoje poštenosti in ganjen nad samim seboj je skušal napraviti dober vtis, ko je rekel z napih-njenim smehljajem: »Zgodila se je pomota. Najbrže ste...«

»Koliko stanejo klobasice?«

»Pet in osemdeset pfenigov.«

»Dajte sem.« Vzel je natakárju bankovec za sto funtov iz rok. »Plačajte mu klobasice,« je rekel slugi, ki je odšel z osuplim natakárjem.

Tedaj pa je izrekel pisar iz najgloblje globine srca samo dve besedi: »Tako govedo!«

Ne da bi se ozrl, je pomolil Anglež bankovec za sto funtov preko ramena skozi ograjo in se je pri tem še naprej pogovarjal z gostiteljem. Pisar ni konca zgodbe več slišal. Je že izginil.

Njegova hoja se je izpremenila: tekel je zelo hitro, ne da bi se ozrl na levo ali na pravo; gornje telo je držal zelo okorno, usta so mu bila odprta, roka pa je v žepu obtipavala bankovec.

Večkrat ga je izvlekel iz žepa in je skrivaj oprezoval ob iztegnjeni lakti na dlan, kjer je ležal bankovec zložen.

Preprečkal je mestece kakor človek, ki bi najrajši dirjal, ki pa ne sme pokazati, da se mora z določenega kraja hitro odstraniti.

Nekaj silnega se je zgodilo. Začel je dogodku polagoma verjeti. Šele sedaj je začel hoditi počasneje, se je ozrl in si natančno ogledal bankovec. Brez dvoma — to je bil bankovec za sto funtov in njegov je bil. Zmigal je z glavo in rameni in je stresel poslednji dvom raz sebe. Vedno znova ga je prešinjal vroč tok veselja, nato pa se je razlil čezenj oživljajoč, čudovit mir. Čeprav so se mu oči zasolzile, so se vendar smehljale z ustnicami vred. Svet je postal svetel.

Še enkrat je hotelo veselje dvigniti krov lobanje in srce je močno bilo, ko si je predstavljal, kako bo tovarišema pokazal pravljíčni bankovec za sto funtov. Nato je začel z užitkom žvižgati. Tako je počasi prišvedral iz nasprotne strani.

Obadva sta še sedela pri mizi v gostilniškem vrtu. Pri zlati raci in sta se prepirala o specifičnih lastnostih pečenkinega duha, ki ga je prepíh prinašal iz kuhinje.

»To je vendar svinjska pečenka, to bom pač še vedel.«

Krojač je trudno odvrnil: »Telečja pečenka, kajpak!«

»Glavno je, da vama tale duh po pečenki dobro tekne... To napravi namreč čisto surovo maslo.«

»Se mar še zmeraj šališ?«

Tedaj pa se je pojavil na terasi natakár; klobuk je imel še na glavi. »Hoj, kaj pa iščete tu! Tu ni nikako zavetišče.«

Da, da, moj ljubi, tudi jaz bi ne bil človekoljuben na tvojem mestu, si je mislil pisar.

Steklenooki je nejevoljno vstal: »Že vpíje. Ves čas ga ni bilo na izpregled.«

»Da, imel je važnejši opravek.« Več pisar spočetka ni izdal. »Kar sedi zopet.«

»To vendar ne gre. Saj lahko pokliče policíjo.«

Krojač je uporno potrkal s kazalcem po mizi: »Prav zato hočemo ostati. Prav zato! Če nas bodo zaprli, dobimo jesti.«

»O, toda v svobodni naravi je vendar mnogo prijetneje,« je rekel pisar z narejenim mirom. Zal mu ju je bilo, da še nista nič vedela o svoji sreči. Toda preveč lepo je bilo, ko še ni ničesar povedal o njej. Zavest, da more oba tovariša, ki ju je težila beda in brezupnost, vsak hip osrečiti, je bila preslastna.

Natakar, ki je nepremično stal na terasi, bulil v koše s cveticami in bil zatopljen v grenke misli, je nenadoma zakričal: »Ven!« Jezno je za sabo zaloputnil steklena vrata.

»Zdaj bo poklical policijo . . . Kar naj jo!« Krojaču je bilo vseeno.

»Pojdimo rajši!«

Oba sta zrla proti terasi. Pisar je premišljal, ali naj položi bankovec neopazno hitro na mizo. Roka se mu je že zgenila. Toda čudeža ni hotel razčarati s šalo. Počakal je, da sta zopet obrnila glavi k mizi.

Počasi je izvlekel bankovec za sto funtov iz hlačnega žepa in ga je položil na sredo mize. »Ta je naš,« je rekel resno in se naslonil nazaj.

»Reklama? . . . Poznam take listke.« Steklenooki je nebrižno obrnil bankovec in je skušal najti na drugi strani reklamo za čistilo čevljev.

»Ko bi bil pravi!« je vzdihnil krojač, ki bankovca niti v roke ni vzel. »Kje pa si dobil to reč?«

Pisar je rekel in ganjenost se mu je poznala v glasu: »Bankovec je pravi in naš je. Ta bankovec pomenja Južno Ameriko.«

Da je bil bankovec pravi, je tudi steklenooki med tem spoznal. Toda na kakšen način naj bi bil njihov?

Od daleč se je začela vera že bližati. Tedaj pa je steklenooki dvignil ramena, kakor da bi hotel nekaj vreči, in je, še preden je mogla vera doseči njegovo srce, z nenavadno jezo zakričal: »Že dovolj svinjsko nam gre! Torej ne šali se tako posrano z nami . . . ti . . . ti . . .« S težavo je pogoltnil psovko.

»Saj vama rad verjamem, da ne moreta verjeti; meni se je spočetka prav tako godilo, čeprav sem sam doživel.« V njegovem glasu je bilo toliko toplote, ki je bolj prepričevalno vplivala kakor pravi bankovec za sto funtov, ki je ozek ležal na mizi.

»Če je to resnično res — — —!« V krojačevih očeh se je izražal strašen strah, da ne bi začel prezgodaj verjeti. Umaknil se je.

»Kje bi pa naj dobil bankovec za sto funtov? To je vendar nemogoče,« je rekel steklenooki, ki je že pričel verjeti. »Enostavno popolnoma nemogoče!«

Pisar je najprej rekel: »V vsem življenju se tak edinstveni srečni slučaj ne more nič več zgoditi.« In potem je pripovedoval zgodbo, z vso silo dušič vzmernjenje, ki ga je pri pripovedovanju vnovič obšlo.

V obrazih obeh, ki sta s pritajeno sapo zrla predse, prisluškujoč pripovedovanju, je vstal prizor pred parkovo ograjo. Sreča gotovosti se je vžgala v njunih srcih in vendar je nista mogla še doumeti.

To se je le sunkoma dogajalo, besed za to ni bilo, celo dihanje je postalo težko. Z vzdihom je končno dvignil steklenooki obe roki in ju spustil na mizo. Krojač je požiral solze.

»O, ti neumni ptič!« je rekel ganjeno krojač, ki so mu samemu bile solze bližje kakor smeh.

Z jasnega neba je žgalo jutranje solnce na tri mumijam podobne, ob rečni strugi pokoncu stoječe ilovnate vreče.

Pisar, ki je pred vojno sedel dve leti za izplačilnim okencem v neki banki, se je bal, da bi mu uradnik ne izmenjal bankovca za sto funtov, če bi se prikazal v tej obleki. »In pek ali mesar — gotovo bi šla takoj po najbližjega policaja.«

»Toda izmenjati ga moramo, kajpak. Saj vendar ne moremo še dalje stradati z dva tisoč markami v žepu.«

Steklenooki je vedel za izhod. Minuto pozneje so klečali trije nagi možje ob rečni strugi: Čista voda je postala ilovnata. Oprali so vse — kos mila so še imeli — in so razprostrli obleke in srajce po solncu.

Čez uro je zlezal krojač v svojo obleko, ki je bila še nekoliko vlažna, in je pobasal vse drugo pod pazduho, odšel k malemu krojaškemu mojstru in ga prosil, da bi smel pri njem vse skupaj zlikati. Druga dva sta čakala med tem ob reki med vrbovjem.

Hlačice so imele zopet robove in srajce so bile mehke kakor svila.

Šli so k brivcu. »O, kar tale gospod naj pride na vrsto, midva bova že tako dolgo počakala,« je velikodušno rekel steklenooki. Po njihovem načrtu naj bi šel obriti in zlikani krojač hitro v banko in bi naj potem plačal za vse skup. Toda izkazalo se je, da so bile vse varnostne priprave odveč.

»Strašno srečo ste imeli,« je rekel takoj bančni uradnik, ki je, kakor vsakdo drugi v mestecu, že davnaj poznal zgodbo o bankovcu za tisoč funtov.

Vsi trije so bruhnili v neodoljiv smeh, ko so zagledali drug drugega, in koštrunček je neumno skakljal: po britju sta bila močno porjavela obraza okrog ust napudrana. Bila sta podobna cirkuškem klovnu.

S prvim vlakom so se odpeljali v Hamburg.

Dva tedna pozneje, ko so premagali vse težave na konzulatih, v paroplovni agenturi in izseljeniškem uradu, so stali neko jutro v belih oblekah in sandalah na obrežju in so iskali parnik, ki je stal daleč zunaj in ki bi jih naj pripeljal v Južno Ameriko. Prevoz — z vso oskrbo vred — so že plačali.

Steklenooki je bil za sandale. Te so cenejše in vplivajo kakor nekaj prek-morskega. Bele obleke — kos po šest mark — pa so v tropičnih deželah enostavno neizogibne; tako je bral.

Takoj ob prihodu v Hamburg se je pisar sporazumel s tovarišema in je od dva tisoč mark deset spravil; potreboval jih je, da si je dal napraviti dva umetna zoba kot nadomestek za tista dva, ki ju je izgubil v nekem boju z ravnateljem borze dela. Prav lepo mu je pristojala tropska obleka, sandale in veselo pristrizeni brki. Vedno si je želel, da bi veljal za moža zmerne elegantnosti.

Vrnili so se v malo pristaniško krčmo, kjer so — vsi trije za marko osemdeset na dan — stanovali v podstrešnici, ki je bila opremljena s tremi slamnjačami; tu so zopet slekli bele obleke, ki so se vanje oblekli samo tako na poskušnjo, da bi videli, kako bo pozneje v tropičnih deželah.

Koštrunček, ki je s silnim zanimanjem sodoživljal vse te izpremembe, se niti trenutek ni odmaknil več od steklenookega, kakor bi vedel, kaj se pripravlja, in bi se bal, da ga ne bodo vzeli s sabo.

Vdano in s posebno pazljivostjo so zložili vse svoje stvari v zaboj, ki je ostal napol prazen. Steklenooki bi si rad še marsikaj priskrbel, predvsem tri revolverje. Toda pisar je rekel, da je denar v gotovini boljši.

Od ostalih pet sto mark niso hoteli niti pfeniga izdati, preden ne bodo prišli v pristanišče v Buenos Aires.

Krojač in pisar sta nesla zaboj, steklenooki in koštrunček pa sta korakala za njima.

Beseda steklenookega: »Tu prav gotovo propademo in tam samo morda, je bila njihovo geslo. Svojo usodo so postavili na kocko. Mnogo bi se jim že več ne moglo zgoditi, ker so že preveč doživeli.

S tem čuvstvom so stali na krovu in so se ozirali, ko je začela orjaška ladja s polno paro pluti, na odmikajočo se suho zemljo. (Dalje prihodnjič.)

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Selma Lagerlöf: Zgodba o blaznem Gunnarju. Izdala in založila Delavska založba r. z. z. o. z. (Krekova knjižnica). Prevel in uvod napisal Franjo Tominec. Opremil Miha Maleš. Knjiga obsega 132 strani.

Selma Lagerlöf je prijetno čitati. Njena umetnost bi se lahko primerjala opojnini, ki upliva kakor vino ali opij. Mogoče gre ne samo za prisposodbo! Njena umetnost je malone — opij. Opij je, ki te vodi iz vsakdanjosti črnega kruha v kraljestvo pravljic in najčudežnejših naključij, opij je, ki izvira iz mitosa najbolj mitičnih dežel, severnih prostornin. V deželah, kjer leži mesece in mesece temna noč nad pokrajino, v krajih, kjer morje včasih ljubeče objema vso pokrajino, včasih pa kakor neusmiljen bičar biča bregove — je in skoraj mora biti mitos kakor kri vsega tistega ljudstva, vse tiste čudežne zemlje. Selma Lagerlöf je ves ta mitos še potencirala, včasih malone do blaznosti.

Tudi »Zgodba o blaznem Gunnarju« je pravljica. Življenje, tisto resnično in pretresljivo življenje njenega ljudstva se v tej zgodbi samo včasih in samo redkokdaj pojavi, skoraj tako, kakor se poleti pojavi blisk na daljnem obzorju, potem pa zopet tema: zopet samo opij pravljice. Celotna ves inventar zgodbe, malone vsa scena je docela pravljica.

Hede Gunnar, ki je ljubil glasbo in pravljici grad svojih roditeljev Munkhyttan nad vse, skuša posestvo in grad, ki se mu zaradi neugodne gospodarske konstelacije izmika iz rok, rešiti na originalen način. Trguje po deželi in igra violino. Posel mu uspeva. Zadene ga pa nesreča. Nekoliko tisoč koz mu sredi snežne mečave v daljnem gozdu pogine.... Smrtna groza živali in vse, kar je temu sledilo (nevesta ga je zapustila, izguba je bila občutna), mu ubije razum. Blazni Hede tava po deželi in še vedno uspešno trguje. Ljudje mu pravijo: kozel, ker vidi v vsaki živali kozla. Na čudežen način reši malo Ingrid, svojo davno znanko, iz — groba. Da ni bilo njega, bi jo bili živo pokopali. Ingrid, ki ga je vzljubila, ko ga je bila prvič videla, ga s svojo naravnost fizično ljubeznijo reši — blaznosti. Potem živita srečno do konca svojih dni.

Selma Lagerlöf zna pripovedovati — mogoče ji je mnogo lažje, ker ji je mitos v krvi in ker se mitosa noče otresti. Umetnost, ki ji je mitos kakor kri, je skorajda igrakkanje, umetnik, ki se odreče sleherni laži, torej tudi največji, mitosu, se mora boriti proti svoji krvi, proti elementarnim silam tradicije,

ki koreninijo v njem, proti mitični okolici, ki pritiska nanj, kakor zrak na zemeljsko oblo, takšen umetnik mora hoditi po najnapornejši, najtežavnejši poti, ki se sploh ne da primerjati poti umetnika, ki se udaja opojnini mitosa. Selma Lagerlöf je — vjetnica mitosa svojega ljudstva, je umetnica, ki se ne ume boriti — je kratko in malo umetnica, ki živi in umira od opojnine... Umetnost, ki ni hkratu borba, je vsekakor sredstvo gospodarjev kulture, je opij, ki ugonablja moč tistih, ki bi se radi borili, ki bi se celo morali boriti. To je tipična »netendenčna« umetnost — opij, ki mrtviči borbenost, smisel za pravico in poštenje. Takšno umetnost odklanjamo, čeprav ji kvalitete ne moremo odreči. Ne moremo pa zamolčati, da ima tudi opij — kvaliteto!

Le en žarek je v tej povesti, ki nas more ogreti: vera v moč ljubezni, vera v zmago dobrega.

Njen stil je svojstven; mogli bi ga imenovati do poslednje konsekvence ženskega. Saj smo tudi Slovenci dobili posnemalca tega stila. Kopija pa še nikdar ni bila — original in še celo ne, kadar bi bil možki rad — ženski...

Zgodba je dobro prevedena. Človek nima vtiska, da bi čital prevod, marveč je videti, kakor da je povest slovenski original, da je jezikovno zrasla na slovenski zemlji. Jezik in stil očitujeta nedvomno močan talent prevajalca. Takšnih prevodov — vendar pa drugačnih zgodb — si moremo Slovenci le želeči!

Knjiga je opremljena z desetimi Maleševimi lesorezi, od katerih so nekateri nadpovprečne kvalitete. Morebiti ustreza svet pravljic še najbolj Maleševemu umetniškemu pojmovanju — vsaj ti njegovi lesorezi govorijo v prilog tej domnevi. Knjigo priporočam. Ignis.

André Gide (izgovarjaj: Žid): **Ozka vrata.** Izšlo v leposlovnih knjižnici Jugoslovanske knjigarne. Povest odn. knjiga obsega 165 strani. Prevod je Voduškov (Božo), oprema je Mesarjeva (Jože).

* * *

V predgovoru beremo: »André Gide pripada isti generaciji kakor pri nas Ivan Cankar. Rastel je v isti dobi in iz iste umetniške smeri, zato ga je morebiti ob njem najlažje približati našemu razumevanju.«

Gide-a ne poznam. »Ozka vrata« so prva njegova povest, ki sem jo prečital. Sodeč po tej povesti, moram sklepati, da Gide ni »rastel iz iste umetniške smeri« kakor naš Cankar, da ga ob Cankarju ni-

kakor ne moremo »približati našemu razumevanju«. Zaman sem skušal najti med njima kakšno podobnost; ni je: niti idejne niti oblikovne.

Bistvo Cankarjeve umetnosti je silna ljubezen do tega življenja, zavestno hotenje, izživeti vse pozitivne vrednote zemeljskega življenja prav do poslednjega atoma, bistvo Gide-jeve povesti pa je — zatekanje k onostranstvu, ki po njegovem prepričanju edino more nuditi človeku idealno srečo. Tragika Cankarjeve umetnosti izvira **poglavitno iz ovir sreče slehernika**, ki jih ustvarja obsežek okoliščin, porajajočih se posredno ali neposredno iz **družabnega in ekonomskega ustroja**. Tragika »Ozkih vrat« pa v bistvu sploh **ni nikakšna tragika**, ali pa je tragična samo — kolikor more biti odpoved iz zavesti, da mi že odpoved sama nudi zadovoljstvo nad doseženim rezultatom, sploh tragična! Tragična je morebiti edinole za soljudi, ki jih — ugonablja. V tem dejstvu je tudi skrita usodnost doslednega pojmovanja boga in božanskega po naukih katoliške cerkve.

Ob čitanju »Ozkih vrat« se človek le težko more ubraniti vtisku, da gre v tej povesti za čisto seksualno-patološki ženski tip, ki je odvraten, malone ostuden. Kakor da je mogoče verjeti — pa čeprav bi gledal na vso zadevščino z asketsko-teističnega stališča! —, da bi bog ustvarjal spolna nagnenja (z vsem, kar je s tem nagnenjem v zvezi!) samo zaradi nekega blaznega veselja nad ljudmi, ki se mučijo z mislimi, kako bi na najbolj originalen način v sebi ubili sleherni nagon samohranitve. Takšna je ta povest.

Tehnično, stilistično in oblikovno v obče se ne morejo »Ozka vrata« primerjati niti z najšibkejšo Cankarjevo prozo. Včasih je videti, kakor da se pisatelj bori z najpreprostejšimi elementi oblikovanja. Mogoče je mnogo kriv — prevajalec.

Fabulistično je povest dolgočasna in dolgovozna.

Z delavskega stališča se morejo »Ozka vrata« odkloniti, zakaj seksualni problem moremo (in kot marksisti celo **moramo!**) gledati kot važen člen zamotnega obsežka ekonomsko-družabnih razmer, v katerih živimo, ne pa kot pojav, ki je odvisna izključno od volje kakšnega človeka in posredno od volje boga. Seksualni problem ni problem seksualno-patoloških sentimentalnosti dveh ali treh zaljubljenec, marveč problem splošnosti, je problem pravilnejše ekonomske ureditve, je problem higijene in zdravja posameznika in naposled problem neke idealne stopnje kulture družbe in posameznika. Vsega tega v »Ozkih vratih« ne vidimo. Saj rad priznam: knjig, ki bi bile idealno izklesale kompleks tega problema, vsaj

doslej še ni. Kar očitam pisatelju te povesti, pa je, da ni niti skušal razčleniti ta problem z orožjem zdravega razuma, marveč se je oprl na bolno in dekadentno skolastiko prav tako bolnega srednjega veka.

* * *

Prevod je poln grč. Težak. Okoren, negibčen, neslovenski. Ne gre pa ne gre.

Zunanja oprema knjige je pri vsej tej zadevi še najbolj posrečena stvar.

Ignis.

hitrec, jurčić, kovačić: lirika, 1932, zagreb.

V Zagrebu so nedavno izdali trije mladi hrvatski pesniki »liriko 1932«. — Vkljub svoji mladosti (Hitrec in Jurčić sta dvajsetletna, Kovačić pa osemnajstleten) in vkljub različnosti pesniškega izražanja, so zbrali v skupni zbirki svoje pesmi, ki jih vseskozi prepletajo socijalni motivi, pesmi, ki so živ izraz volje, talenta in odpora.

Josip Hitrec, najmanj uporniški med vsemi tremi, je podal motive v pesmih na samosvoj način, pestro in zaokroženo, le ponekod se zde kot nedovršene skice. Iz njegove »Balade o plagiatoru« veje bolečina mladega, nerazumevanega poeta, ki poje:

»u čudnoj groznici svog nadahnuća,
dok mu je smrad petrolejke stare
punio pluća.

Ljudi su čitali vrele stihove
gdje je on sa velikom strašću plako,
pa su dosadljivo mahnuli rukom:

»Plagijator... dakako...«

A kad je večer cinknula pijano
i čašama lupala stekla lokala.
on je pljunio na život i pao
u vodu kanala.

I ljudi, ti smiješni ljudi su opet
stali nad lešom, koji je presto da diše
i nitko je laktom nestrpljivo maknuo:

»Plagijat... Ništa više...«

V pesmi »Skitnice sviraju« je podal zgodbo, ki jo vsak dan srečavamo. Na dvorišču igrajo potepuhi in z od mraza premrlimi prsti pobirajo miloščino, ki jim jo mečejo ljudje z oken na blatni beton.

Z veliko toplino nam je orisal dvoje deklet iz fabrike, ki po težkem delu —

Na blagajni karte kupuju,
jeftina prednja sjedala
da bolje ne bi publika
bijedu njihovu gledala
zadah mašine mirisala
i slabi parfem udisala.

Vse Hitrečeve pesmi preveva toplota, iskrenost in globoko sočutje. (Dôk E, Romanca o jednom napuklom prozoru, Guvernanta.)

Vladimir Jurčič je že v uvodni pesmi rodal svojo izpoved, kateri je ostal vse-skozi dosleden.

U pjesmama mojim srce kuca
za ljude. Oh, sve ja ljubim:
čovjeka što se odrpan smuca
ili se hrani dlanom grubim.

(Autoportre)

Njegovi motivi so živi, plastični in vseskozi socijalni. Slog mu je disharmoničen in trd, kakor je trdo življenje, ki ga opisuje po sivih dvoriščih, podstrešnih sobah, po lokalih, kjer

Sumračna dvorana dah i pluća davi —
zadimljeni likovi ziblju se ko sjene; —
kašalj guši. — Umor. — Nabijanje
u glavi
još od prošle noći — krvave im zjene.

(Svirači u noćnim lokalima)

kjer delavec hoče zapisati z okorno roko pesem o svojem ponižanju in bolečini

A onda, oh, riječi — riječi — gdje su,
radnik da bi
bol izrazio svoj da ga i drugi spozna:
— da, kako on malo riječi u životu
rabi
i jezika svoga ne pozna!

Grube crte, zamazan papir, zgrčena
ruka,
usjeklina na čelu zbog nedorečena
bola: —

— a u njegovu srcu usplamtjela muka
nemočan u bijesu diže se od stola.

(Radnik kuša spjevati pjesmu)

Najbolje je zajeta in občutena njegova pesem »Zavod za služinčad«. Vsakdanji prizori. — Dekleta iz vasi prihajajo v mesto ponujat svojo mladostno silo.

I sjede tako pognute na klupi.
Da, one slute gorkost sloma.
Čekaju da ih koja dama kupi
za lizanje svoga doma.

Take in slične so tudi ostale njegove pesmi (Jutro u sirotinjskoj sobi, Sirotinjska selidba, Sunce pozdravlja dvorište, Tužaljka maloga šegrtu, Tuga veziljinih očiju).

Ivan Kovačić, med vsemi najmlajši, je najbolj liričen in čuteč. Iz njegovega ogorčenega srca, ki je polno ljubezni do bednih in zatiranih, se je iztrgala pesem — izpoved:

Ja ne ću tvojeg užitka
ja ne ću kuće ni dvora,
tornjevih tvojih čija je slika ohola
i vitka,
a u njima zrak je leden i vječno
pretvaranje
dok druge siluje mora...

Moje je drugo načelo —
to bog moj je i mati:
Trpi za bijedne i pati!

— A ako, krvniče, pružiš za izdaju
meni srebra
skovat ću od njega nož
i sjurit ga tebi u rebra...

On sovraži mesto, — bolan je od nje-
ga — in hrepeni po vasi

Oh, da se mogu bacit kao nekad
u rahli snijeg raširenih ruku!
Proklinjem krevet uz koji sem pribit
ko razbojnik osuden na muku...

Upregli bi sve volove naše
u plug teški i krenuli gradom,
ulice bi preorali — dali paše
zasijavši svuda travu mladu...

(Mlad seljak boluje u gradu)

Ljubi vas in polja, kjer se pod solncem žito zlati, kjer diši pokošeno seno, ljubi veter v šumi, ki zvija besne orjake, ki pa se ne uklonijo, kakor se ne ukloni on — »dok ljudi su bljedi i tihi i dok muče udove gole«. (Vjetar u šumi, Panj na bregu očekuje mrak, Jutro, Frulica, Povratak.)

Trije mladi pesniki so zbrali svoje pesmi v »liriki 1932«, knjižici, ki ne obsega niti 90 strani, a vendar dovolj obširni, da so pokazali, kam je usmerjeno njih pesniško stremenje, kako globok je njih socijalni čut in iskrena ljubezen do bednih in teptanih. Mladim poetom, ki so se otresli vsake sentimentalnosti in ki ne bolehalo na onemoglosti in gnilobi sterilne, neživljenjske meščanske literarne produkcije, želimo, da bi hodili vztrajno in z uspehom po poti, ki so jo nastopili tako mladi s tolikim pogumom in talentom. Njihove pesmi so tudi marsikomu pri nas lahko za zrcalo, kam je treba danes usmeriti pero. Slovenska socijalna pesem, živa pesem resničnega življenja, ki ga žive tisoči in tisoči, se le mukoma bje do svojega izraza. Vzlic temu, da ima svoje močne zastopnike, jo duši ozko konservativno ozračje »doline šentflorjanske«.

Metka Korenova.

Ameriški družinski koledar 1932. Izšel je 18. letnik almanaha naših ameriških sodrugov; Cankarjev koledar tu, Ameriški družinski koledar tam, sta dva predstavnika naše proletarske literature, katerih se nam ni treba sramovati. Obadva sta pestra, obadva bogata po številu in kakovosti prispevkov in obadva prav lepo opremljena. Koledar bi po vsebini lahko razdelili v tri dele: pesmi, lep-slovje v prozi in članki ter informativni del. Pesmi so prispevali: iz Amerike Kathé Zupančič, Ana P. Krasna in F. Z.; iz stare domovine: Klopčič Mile pa Čulkovski. Zelo dojemljivi je Becherjev govornični zbor »Žalna pesem« v Klopčičevi priredbi. Po Klopčičevih prevodih sta zastopana še W. Bauer in Gerrit Engelke. — Leposlovni del je najbogatejši. Citamo imena: Katka Zupančič, Ivan Jontez, Ivan Molek, Ana P. Krasna, Joško Oven, Frank S. Taucher, Anton Slabe, Louis Beniger, Jakob Zupančič iz nove domovine. Vsaka povest, novela ali črtica predstavlja kos Amerike, kos doživljanja v novi zemlji. Zlasti je zanimiva »Dota« Kathé Zupančičeve, pa tudi na Jontezovo črtico »Kakor vsakemu človeku« opozarjam. Od doma so tu še Ivan Vuk, Angelo Cerkvenik in Ludvik Mrzel. Prevodi so Scotta-Wooda od Antona Gardena iz Chicaga, Vukovi prevodi Kurta Huhna, Xankiza in Gorkega ter Venomerov prevod Ka. Mesaričeve »Žrtve«. — S članki so zastopani Amerikanci F. Z., Ivan Molek, F. A. Vider, Frank S. Taucher in Wm. Rus, od Jugoslovanov pa Statisticus in Vuk s prevodom M. Beera. Med informacijskim delom so zlasti zanimivi pregledi slovenskega časopisja v Ameriki, slovenskih zadrug, slovenskih koledarjev, jugoslovanskih podpornih organizacij in pod. Slik je 51, in so zastopani Niko Pirnat, Fr. Stiplovšek, Fr. Tratnik, G. Grosz, F. Masereel, Louis Lozovick, Buchanat, Rodin in še mnogi drugi. Koledar je v celoti v čast ne samo našim ameriškim sodrugom, nego vsem jugoslovanskim delavcem sploh. Prav dobro kaže, koliko talentov je moralo oditi »s trebuhom za kruhom« preko morja, ker mačeha domovina zanje ni imela kruha. Koledar toplo priporočamo tudi našim knjižnicam. Naroča se pri Jugoslovanski Delavski Tiskovni Družbi v Chicagu, III. 3639 W. 26 th. Street. Stane pa za nas 1.10, to je Din 60.—

Crveni koledar 1932. Tudi hrvatski sodrugi izdajajo že več kot dve desetletji svoj letni almanah, z nazivom: Crveni koledar. Izdaja ga »Naša Snaga«, jugoslovenska socialistička nakladna zadruga v Zagrebu. Letošnji je izšel nedavno in ima zanimivo vsebino. Zastopani so s članki: Vitomir Korač: Delavske in

socialistične stranke ter združno gibanje; Nedeljko Divac: Vpliv življenjskih pogojev na dedovanje; II. mednarodna Olimpijada na Dunaju (po »Svobodi«): Josip V. Korač: Delovna moč v pravu in gospodarstvu; St. Z. Ivanič: Bolezni kot družabni pojavi; dr. A. Petrovič: Bolnik in zdravnik; Spektor: Minulo leto; B. Shaw: Bančni posel ter Mirko Cvrtila: Maison de Peuple. Vsi članki so zanimivi, zlasti pa Petrovičev in Shawov. Leposlovje zastopa: domače Vilko Ivanuša (Tedaš, ko so se spoznali); tuje pa Rudyard Kipling (Vrata stotine bolesi), Giovanni Verga (Cavalleria rusticana) ter Jack London (Beefsteak). Slike so poleg prizorov iz Olimpijade še Neuschulovi Apneničarji, Schönbergovi Drvarji ter Brzozavni delavci in Navijalci kablja od Selle Hasse. Za 76 strani precej gradiva. Motijo pa številne napake, ki so sicer lahko opazljive in bi pri malo večji pazljivosti lahko izostale in tudi rumenosiv ovitek za »Crveni« koledar ni primeren. Kljub temu pa ta koledar toplo priporočamo vsem, ki obvladajo hrvatski jezik. Stane Din 10.— in se naroča pri Naši Snagi, Zagreb, Ilica 55.

Končno neko pripombo. Ali bi ne mogli hrvatski sodrugi, ki imajo toliko in toliko odličnih pisateljev, izdati vsako leto almanah po primeru Koledarja C. D. ali Ameriškega družinskega koledarja? Pogrešamo, da omenimo samo nekatere: Mirka Kusa-Nikolajeva, B. Adžijo, Berberovića, Galogažo, Cesarca, Krelžo, Pfeiferja, Haramino, Vjero in še mnogo drugih. To bi bili samo Zagrebčani, kje so še Sarajevčani, Dalmatinci in še vsi drugi Hrvatje. Vsi ti bi nam dali odlične almanah. Ali bi to ne bilo mogoče? Naj se razmišlja o tem in zbere, da bomo imeli zbrane predstavnike naše proletarske književnosti. —on—

Mirko Jelušić: Cezar. (Roman. Založba Hram. Poslovenil Fran Albrecht, Ljubljana 1931. Str. 453. Cena 100 Din — vez.)

»Ali pa poglejte najslavnejšega od vseh Rimljanov, **Caesarja**. Sam pripoveduje v svojih zapiskih, da je dal, ko je osvojil Cordovo, pomoriti 22.000 prebivalcev, ne všteti one, ki jih je dal ubiti izven mesta. Pri osvojitvi Namura je prodal na dražbi cel plen s 53.000 prebivalci. Enako je prodal prebivalce Vau, ki so se predali, ko je najprej njih starešine pomoril. Pri zavzetju Cahorsa je dal Caesar vsem, ki so imeli orožje, odrezati roke. Po Plutarču je pomoril Caesar en milijon ljudi in enako število jih je odvekel v suženjstvo. In kako je umrl? Lastni njegovi sodržavljani, pod vodstvom njegovega nezakonskega sina

Bruta, so ga ubili s trindvajsetimi ranami z bodali pod kipom onega, ki mu je storil največ zlega, pod kipom **Pompeja**. In senatorji so gledali ta čin nemo, in namesto, da bi mu priskočili na pomoč, so zbežali. Vsa ta njegova slava, ta enakost bogu je bila vendar slabost, ker je bila podprta samo od nasilja.

Tako popisuje v poglavju »Nasilje je slabost« dr. Al. Sommer-Batek v knjigi »Od stvaritve sveta k svobodnemu ljudstvu, Dunaj—Prah 1924) glavnega junaka tega romana — Gaja Julija Cezarja!

Ta roman je nekaka metodično povezana zgodovina, nekak smotreno pripovedovan životopis človeka, ki je utelesil v svoji osebi vse, kar se je pač v tedanjem svetu utelesiti in doseči dalo. Cezar je ena od onih največjih osebnosti (povdarjam!), ki se rode le redko v svetovni zgodovini. Njemu gre mesto poleg Hanibala, Džingis-Khana, Aleksandra Velikega, Friderika Velikega, Napoleona in še nekaterih, ki zasijejo kot meteorji, preko trupel in gomil dosežejo svojo slavo in — zatonejo na ta ali oni način.

V mnogih poglavjih, ki jih veže samo Cezarjeva oseba, nam hrvaški rojak, ali nemški pisatelj Jelušič, slika razvoj Cezarja od otroka preko mladeniča, ki se je moral učiti mečevanja, preko vojaka, najvišjega svečenika rimskega (pontifex maximus), konzula, prokonzula in poveljnika Galije, vojskovodje, diktatorja do imperatorja in gospodarja vsega tedaj znanega sveta. Povsod visoko nad vsemi zmagujejo Cezarjeva osebnost, Cezarjeva odločnost, Cezarjev duh. Ta osvojevalec Galije, Germanije, Helvetije, Egipta in Rima vse rimske mogote daleko prekaša in vsi trepečejo pred njim — obenem pa ravno ta trepet povzroča v vseh upor proti njemu in željo po maščevanju.

St. Tomašič pravi točno v »Socijalni misli« (1931, str. 129): »Avtor je — po očetem, ko je našel tako v nizu slik primerne oblike za izživljanje svoje pesniške prirode — dal s svojim Cezarjem močno pesem, da celo himno — individualnosti in osebnosti.«

Ta himna individualnosti je doživela od 1929. leta menda 20 nemških izdaj, in prevedena je na angleški, danski, italijanski, nizozemski, norveški in hrvaški jezik. Angleško izdajanje je posebej angleško, posebej ameriško. Slovenska izdaja je izšla v sijajni opremi Bojana Stupice. To ni je knjiga, ki je doživela same sijajne pohvale pri — meščanskem tisku. In kaj naj rečemo mi? In zakaj je uspeh, ko ni-

sta z rimljanskimi stvarmi uspela niti Sinclair niti Shaw?

Govori naj spet St. Tomašič:

»V tem času, ko si stojita v Evropi individualizem in kolektivizem drug proti drugemu v odločilni borbi, od katere se tresejo temelji sveta, Jelušič mora uspeli s svojim Cezarjem pri oni inteligenci, ki stoji na fronti individualizma. On je tej fronti dal s svojim delom marzeljezo. Na fronti kolektivizma pa spada to delo na indeks »prepovedanih oz. zaznamenovanih«.

S tem (mnenjem) popolnoma soglašam. —on—

Jos. Ribičič: Mihec in Jakec. (Ljubljana 1931. Risbe M. in O. Gaspari. Mladinska Matica v Ljubljani. Str. 48. Cena broš. Din 12.—, vez. Din 18.—, Din 24.— in Din 28.—.) Mladinska Matica, ki je po številu naročnikov med našimi književnimi družbami na drugem mestu takoj za Mohorjevo družbo in katera ima lahko s svojimi 30.000 člani neizmeren vpliv na vzgojo naše mladine, vrši svoje vzgojno delo prav smotreno. Izdaja mesečnik »Naš Rod« (glej »Svobodo« 1931, str. 108—109), izdaja letno štiri knjige za mladino (izdaji 1931 glej »Svobodo« 1931, str. 332—333) in začela je izdajati tudi izredna izdavanja. Kot prva knjiga izrednega izdavanja je otroška knjiga **Mihec in Jakec**. Otrokom do 6., kvečjemu do 8. leta starosti je namenjena. Vsebina ni nič posebnega, kajti opisuje življenje, vsakdanje življenje teh dveh otrok: težka ne more biti radi nežne starosti otrok, in gotove stvari pa opisuje, ker so pač v »modi« in ker je knjizica namenjena širjenju s pomočjo šol. Ali kar je glavno in vredno za otroke, zlasti za bistritev duha, je način pisave. Ta knjiga je pisana s **črkami** in s **slikami**. Vse, kar je pisane s črkami, je v velikih začetnicah, vmes so pa v vsaki vrsti tri do štiri slike. In otrok, kateremu odrasli čita črke, mora slediti čitanju in pripovedovati slike. Nad 1000 sličic oz. risb pojasnjuje oz. dopolnjuje tekst in mladi otrok si bistri razum in spoznava to ali ono stvar, ko mu starejši čita črke. Način je zelo zanimiv in zelo koristen. Otroci ga bodo zelo veseli in radi tega priporočamo knjige oz. čtivo te vrste za mladino zelo. — Ako bi se nadomestila še nekatera poglavja, ki nam radi našega svetovnega naziranja tudi za vzgojo mladine niso najljubša, a so tu iz zgoraj navedenih razlogov, bi bila ta knjiga tudi za nas odlična, tako jo pa priporočamo, ker druge boljše ni. Mladinska matica naj pa skuša izpopolniti še to vrzel.

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

»Svoboda« na Hrvatskem se prav lepo razvija. Sedaj gre glavno delo za tem, da se že obstoječa delavska kulturna društva zberejo v zvezi »Svoboda«. Dosedaj so že vstopili v zvezo sportni klub »Metalac« v Zagrebu in pevsko društvo »Naredak« v Vinkovcih. Svoj vstop sta prijavila tudi že varaždinska »Svoboda« in »Jedinstvo« v Brodu na Savi.

Strokovne organizacije podpirajo akcijo »Svobode«. Tako se je poslala vsem krajevnim medstrokovnim odborom URSSJ-a okrožnica, v kateri beremo med drugim sledeče pravilne misli:

»V delu za izobrazbo delavstva je sčasoma prodrlo prepričanje, da morejo delavci razviti svoje duhovno življenje samo v svojih lastnih kulturnih organizacijah. S tem pa program delavske vzgoje še ni izčrpan. Kajti ne obsega samo duhovne, nego prehaja tudi na telesno vzgojo. V vseh smereh je treba združiti delavstvo in v njem utrditi čut solidarnosti.

Ta in taka usmerjenost v delavskem kulturnem gibanju vodi v spoznanje, da morejo odgovarjati namenu delavskega gibanja le dobro vodene in čvrste kulturne organizacije. Mala; osamljena društva ne pomenijo danes nič, čeprav bi bil njihov trud še tako hvalevreden.

Koncentracija moči — to je geslo današnjega časa!

Na podlagi tega se poziv zaključuje za ustanavljanje in širjenje »Svobode«.

Občni zbor »Svobode« v Zalogu. Po navadi uspevajo in rastejo delavske organizacije v dobi, ko gre zaradi gospodarske konjunktive delavstvu nekoliko bolje. Prav v poslednji dobi pa vidimo vsepovsod nove pojave, precej različne od dosedanjih. Delavska kulturna organizacija »Svoboda« je začela v dobi poslednje, trajne gospodarske krize — rasti. Ta kriza kaže v vsakem pogledu posebne — simptome. Tudi zaloška »Svoboda« je v poslednjem letu porasla za okroglo sto odstotkov, če ne še za več. Občni zbor, ki se je vršil v nedeljo, dne 14. febr. 1932, je pokazal prav razveseljivo sliko. Okrog 60 »Svobodašev«, po večini mladih, krepkih fantov in deklet — je nekoliko starejših pokretašev med njimi — se je zbralo k temu občnemu zboru, ki je trajal od 14. do 18. ure. Ves čas so vsi s potenciranim zanimanjem sledili poročilom in debatam, ki so bile prav živahne in po večini tehtne. Živahno delovanje sta razvijala med letom dramski in sportni odsek. Pripravljata pa še pevski in kolesarski odsek. Iz blagajniškega poročila se je prav tako zrcalila izredna delavnost podružnice, ki je

imela mnogo večje dohodke pa tudi mnogo večje izdatke, nego v prejšnjem letu — tako, da se je premoženje podružnice nasproti prejšnjemu letu za malenkost zmanjšalo. To pa ne igra nobene vloge, ker ni namen »Svobode« zbirati kapitala, marveč denar koristno naložiti v kulturne namene. In to se je zgodilo.

V odbor so bili izvoljeni, sledeči, sodrugi: predsednik, Kačar Josip, namestnik Majeršič Maks; tajnik Kos Ivan, namestnik Šabec Stane; blagajnik Skuk Jakob, namestnik Klavs Ivan; odborniki: Mandič Slávko, Mazovec Josip, Čermel Peter, Završnik Maks, Ambrožič Adolf, Taurer Franc; namestniki: Anžur Josip, Marn Fani. Člani nadzorstva: Šabec Ivan, Sešek Anton, Tury Anči.

Občni zbor je pozdravil delegat centralne »Svobode« sodr. Cerkvenik, ki je s skromnimi potezami orisal smernice delovanja za pravilno gradbo naše kulture.

Po tem kratkem predavanju delegata se je razvila debata o medsebojnih stikih kulturne in strokovne organizacije, o območju prve in druge, o nalogah teh organizacij in o medsebojni moralni in eventualno — tudi gmotni podpori. Sklep je bil jasen: obe organizaciji, imata oistro začrtani območji, morata pa delati — skupno v skupnih zadevah, v prvi vrsti v pokretaštvu, ki mora biti poglaviti namen obeh. Razlika je samo čisto zunanja, funkcije so nekoliko drugačne, kakor so različne funkcije pri stanicah človeškega organizma. Vse te organizacije, so kakor stanice, njihov višji organizem pa je: pokret. Kakor raste iz stanice nova stanica, tako mora rasti iz kulturne — strokovna in iz strokovne kulturna — stanica pokreta, če je potrebna, pa je v kakšnem kraju še ni.

Prav tako je tudi s posameznimi odseki v kulturni organizaciji sami! Vsak odsek tvori stanico — vse stanice pa imajo ena sama pljuča: »Svoboda«.

Kakor vse kaže, bo zaloška »Svoboda« med tistimi, ki bodo med prvimi korakale!

Podružnica »Svobode« v Dobrunjah pri Ljubljani je imela svoj redni občni zbor dne 14. februarja 1932. Že dolgo pred početkom zbora se je zbral kader oračev proletarske kulture. Godbeni odsek na pihala, ki je edini v naši zvezi, je zaigral pred otvoritvijo občnega zbora tri komade, ki so navdušili obiskovalce. Nekaj minut čez 2. uro. pop. je podpredsednik s. Mojškerc otvoril občni zbor s prav lepim in poučnim govorom. Nato so sledila poročila posameznih odsekov, kakor: dra-

matični, godbeni in knjižničar je podal prav skrbno sestavljeno statistiko o knjižničnem poslovanju. Iz njegovega poročila je razvidno, da je število obiskovalcev naraslo za 70%.

Podružnica v Dobrunjah je lahko vzgled marsikateri drugi podružnici, kakor po delu tako po zavednosti članstva, je dejal na občnem zboru s. Bricelj, ki je zastopal centralo.

Iz predsednikovega poročila smo slišali, da je podružnica delala na tem, da poživi delovanje odsekov. Podružnici se je posrečilo vsaj delno izvršiti začrtani program. Prireditve, ki jih je podružnica med letom imela, so bile zelo dobro obiskane, kakor dramatične in zabavne prireditve.

Občni zbor je sklenil v bodočem letu posvečati več pažnje duhovni izobrazbi članstva. Člani bodo šli na delo za pridobivanje novih članov.

V odboru so ostali po večini člani prejšnjega odbora, le za predsednika je bil izvoljen agilni s. Jože Mojšker.

Rogaška Slatina. Tukajšnja podružnica je priredila dne 13. 2. 1932 ob pol 19. uri v prostorih gostilne »Takalce« predavanje o »Racionalizaciji«. Predaval je sodr. Teplý iz Maribora.

Prostori so bili polni, zastopani so bili rudarji, zdraviliški delavci in steklarji. Vsi prisotni so pazljivo poslušali izvajanja sodr. predavatelja, ki je v poldrugi uri razločno opisal, kako se je razvila racionalizacija, ki je povzročiteljica današnje krize. Delavstvo je z odobravanjem nagradilo predavatelja. Vidi se, da je delavstvo zopet pristopno za prireditve in polagoma uvideva, da je edina rešitev v močni kulturni in strokovni organizaciji.

Želimo, da bi vsa predavanja ostala sodrugom v spominu, da bodo imeli boljši solidarni čut, kakor pa dosedaj, več zavednosti, ne pa tistega podlega hinavstva in klečeplastva.

Sodr. predsednik nam je poročal, da bo podružnica priredila še več sličnih predavanj.

Društvo zbog krize in brezposelnosti vseh članov ne more v drugih odsekih delovati, več sodrugov pa se nahaja začasno v Hrastniku.

Tukajšnji sodr. predsednik Franc Lipovšek proda dobro ohranjen kontrabas in violinčelo za 1600 Din, tenor-banjo pa za 700 Din, o čemer se podružnice obveščajo.

Mladinska akademija podružnice v Šiški. Tudi skrb za mladino ni zadnja naloga »Svobode« in »Svobodašev«. Naša delavska mladina, od najnežnejših let pa tja do 14. leta, ko zapusti šolo in si začne

na ta ali oni način služiti svoj kruh, je prepuščena sama sebi. Kdo se briga zanjo? V Mariboru »Detoljub«, na Jesenicah do l. 1930 Zveza delavskih žena in deklet, v Ljubljani ob počitnicah Zveza del. žena in deklet ter Strokovna komisija (taborenja) — a drugod? Ni mi znano. Šišenski Svobodaši so se med prvimi zavedli svoje dolžnosti do delavskega, do proletarskega naraščaja. Začeli so se zanimati zanj in ga skušajo prikleniti nase. Prvi začetek so bile poleg Miklavža deklamacije na Silvestrovem večeru 1931 (gl. »Svoboda« št. 2, str. 75), daljnji korak pa je prva **mladinska akademija**, ki se je vršila 30. jan. t. l. ob 6. uri zvečer v Zadrudnem domu. Lep večer je bil in do 100 navzočih, med njimi vsaj 75 otrok, je bilo zadovoljnih. Tudi pester je bil: šramel domače »Svobode« pod vodstvom s. Darina Ravbarja je godel ob začetku in koncu, pa tudi vmes. S. Ivica Zorova je deklamirala Čufarjevo Deložacijo. Nato je bil predvajan prvi film poučne vsebine: o kaljenju in oplojenju, arabskih ženah, podlasic, živalih z Jave in o zrakoplovih. Ta ozki film je bil — ne po krivdi prireditelj — manj jasen, sicer lep; vendar bi želeli v prihodnjem ob takih filmih pojasnjujočega predavanja. Tekst je nemški in francoski, film teče zelo hitro — večina onih, ki jim je namenjen, pa itak ne zna ali pa vsaj ne dobro čitati. Zatem je deklamirala s. Bricljeva Slavica Koračnico Igorja, Ajdišek Lojze pa Kathe Župančičeve »Želje in željo«. Drugi film, tudi ozki, je vzbujal veselje in smeh: Chaplin je nastopal kot gasilec! Ta film je bil pa jasen in oster. Martinka Likovičeva je deklamirala Jenkovega »Našega mačka«, Vida Zalaznikova Župančičev »Mak«, Saša Kovačevičeva pa Gregorčičevo »Siničino tožbo«. Slednja se kar ni dala odpraviti; ker so ploskali, je iz hvaležnosti dodala še Župančičevo »Pesem nagajivk«. In še je hotela! Lado Krušič, 13 letni učenec iz Trnovca, je zapel zatem solo, pesem »V jesenskem vrtu«. Slavica Bricljeva je deklamirala Čufarjevo: Mi pojdemo v gore, Lojze Ajdišek Klemenčičevo: »Nedeljo v rudarski koloniji«, Martinka Likovičeva pa Utvino: Putkotutko. Lado Krušič je zapel pesmi: »Prošli časi« in »Kje dom je moj«. Potem smo poslušali še Martinko Likovičev (Komarji in romarji od Kate Župančič) in Lojzeta Ajdiška (Križa od iste). Spet je zapel Krušičev Lado. Topot je primerno oblečen zapel »Pesem kuharja«. Lado poje lepo in prijetno. Vendar mu je glas še nešolan, zato nepravilno diha sem ter tja. Naj se mu da sredstev, da njegov glas ne ostane neizrabljen, ker škoda bi ga bilo. »Pesem kuharja« je tako ugajala malčkom, da so jo zahtevali spet in spet. Trikrat so jo tako čuli. Članica dramatične-

ga odseka s. Tilka Boneljeva je čitala pravljice, ki jih je napisal Mile Klopčič: »Prebrisan zajec« in »Kako so nastale zvezde«. Zlasti prva, ki so si jo otroci lažje predstavljali, jim je ugajala. Ob pol 9. uri je bil konec s koračnico. — Poskus je uspel in starši so hvaležni »Svobodi« za njeno skrb, mladini pa tudi. II. mladinska akademija se vrši koncem februarja t. l. Posnemajte tudi drugod! —on—

Humoristični večer za konec predpusta pri »Svobodi« v Šiški. Predpust so prevzeli kristjani od poganov in so ga ustvarili za dobo pred 40-danskim postom: praznuje se z zabavami, veselicami, s pustnimi šemami in dr. Zlasti zadnji teden se napravi še vse, kar se je dotlej pozabilo. Drugod veselice: naša »Svoboda« pa je priredila **humoristični večer** mesto veseljačenja. To je novost, pa se je precej obnesla. Člani dramatičnega odseka so predvajali burko »Trije klovni«, s. Tekave in s. Bovcon sta pela kuplete, s. Vinko Žitnik pa je pripovedoval razne humoristične zadeve. Tudi humoristično čtivo so čitali sodrugi. Udeleženci, ki so častno obiskali ta večer na predpustno soboto, 6. februarja t. l. ob 8. uri zvečer v Zadržnem domu v Ljubljani VII., so bili zadovoljni in bilo je to zadostno nadomestilo veseljačenja, ki naj bi bilo po tradiciji za predpust potrebno. —on—

»Svoboda« Jesenice. Šest odsekov deluje pri nas marljivo. So to: knjižnica, dramatični (gl. posebno poročilo), pevski, šahovski, sportni in godbeni odsek. Pevski in godbeni odsek sta nameravala imeti v nedeljo 14. febr. t. l. ob enem s kovinarsko godbo in orkestrom koncert v radiu Ljubljani, vendar je morala biti cela prireditev radi tehničnih ovir preložena. Šahovski odsek ima že 36 članov, ki pridno šahirajo. Imeli so tudi že svoj turnir. Zdaj je začel z delom tudi sedmi odsek: predavateljski. V soboto, dne 13. febr. t. l. se je vršilo prvo predavanje: s. Cvetko Kristan je predaval o »Moderni industrijski revoluciji« s skioptičnimi slikami. Obisk (94) je bil zelo lep, saj je bila prej običajna udeležba do 30. Razveseljivo je pa zlasti, da so tvorile večino poslušalcev ženske, ki so še bolj kot moški potrebne izobrazbe. Prihodnje predavanje se vrši 27. febr. tl. — V nedeljo 14. febr. popoldne se je vršil trourni razgovor med odboroma »Svobode« in Zveze delavskih žena in deklet, da se rešijo sporna vprašanja in se začne s skupnim delom. Razgovor je vodil s. Cvetko Kristan za Svobodaše in v debati so govorili še ss. Škrl Franc, Jeram Martin, Franc Franc, Bernard Miko, Stražisar Polde, Žnidar za Svobodaše in ss. Zugwitzeva in Kavčičeva za žene. Upati je, da je rodil sestanek poln uspeh. Do-

ločen je bil skupni odbor obeh organizacij za skrb za deco, v katerega bo poslala vsaka organizacija po tri zastopnike. S tem bo pričel delovati še osmi odsek — mladinski, ki bo prevzel skrb za mladino do 14 let. Da bi le delo uspelo.

Šiška. Tudi v zadnjem mesecu smo pridno delovali. Poleg mladinske akademije in humorističnega večera sta imela svoje prireditve še dramatični odsek in predavateljski. 22. jan. tl. bi se moralo vršiti predavanje o »Kmečkih puntih«, vendar se brez naše krivde ni moglo vršiti. Vršilo se je pa predavanje »Nova industrijska revolucija«, kjer je s. Cvetko Kristan predaval o taylorizmu in fordizmu. Za uvod je deklamiral Lojze Ajdišek pesem Katke Zupančič: Kriza. — 29. jan. tl. je predaval s. Milan Udovč o »Čudesih vsemirja« (zvezdoslovje), 5. februarja t. l. pa je zaključil s. Joško Berdajs letošnjo predavateljsko sezono s predavanjem o »Starem Rimu« (Forum Romanum). Enajst predavanj se je vršilo tokrat, za prvo leto dovolj. Obisk je bil zadovoljiv, upamo, da tudi uspehi. Za prihodnjo sezono bo ta panoga našega dela še živahnejša, ker je ledina že preorana. —on—

Šoštanj. Tukajšnja podružnica »Svobode« je priredila za svoje člane tečaj za priučitev nemščine. Obiskuje ga 26 članov, poučuje pa upokojeni nadučitelj g. Fran Skaza iz Velenja dvakrat tedensko v Zadržnem domu. Prepričani smo, da bi tudi druge svobodaške podružnice storile prav, ako bi uvedle jezikovne tečaje, zlasti tečaje nemškega jezika, pa tudi izpopolnjevalni tečaji slovenščine, zlasti pravopisa in spisja bi ne škodovali.

Tržič. Na zadnjem občnem zboru naše »Svobode« je bil izvoljen sledeči odbor: predsednik Janko Mežek, tajnik Krištufek, odborniki Smole Karl, Sova Stane, Pintar Jože, Demšar Kati, Lotrič Anton; namestniki Kosmač Ivan, Jež Alojz, Novak Jože, Moravc, Urbančič, Aupič in Snoj Mara; v nadzorstvo Snoj Hinko in Selko Franc. — Občnega zbora se ni udeležil zastopnik centrale radi pomote, ki se je med tem pojasnila.

Javornik. Na zadnjem občnem zboru naše »Svobode« je bil izvoljen sledeči odbor: Dolinar Franc — predsednik, Noč Anton — podpredsednik, Giorgioni E. — tajnik, Žumer Franc — blagajnik; odborniki: Brelih Franc, Žagar Anton, Stare Franc, Udir V., Mencinger Franc; v nadzorstvo: Žagar J. in Žvab Franc; knjižničarji: Svetina V. in Ljudmila ter Smolej Janček.

Mežica. Tukajšnja podružnica »Svobode« je vprizorila v nedeljo 17. januarja 1932 petdejansko ljudsko igro »Tihotapec«

z zelo dobrim uspehom in obiskom. V nedeljo 24. januarja t. l. pa se je vršilo skioptično predavanje in sicer o Kitajski. Predavač je sodr. Teplý iz Maribora. Bilo je zelo dobro obiskano. Nadalje pripravlja podružnica igro »Trije vaški svetniki«, ki se vprizori sredi februarja. Vršilo se bo tudi še eno predavanje. Zadnje, ki je bilo, je pokazalo, da je precej zanimanja.

Zagorje ob Savi. Na zadnjem občnem zboru »Svobode« na Lokah je bil izvoljen sledeči odbor: Kamnik Ivan — predsednik, Gostiša Franjo — podpredsednik, Zakrajšek Ivan — blagajnik, Krečan Jože ml. — tajnik, namestnika obeh Priman Ferdo in Marn Slayko; odborniki: Lebeničnik Fr., Drgan Peter, Jevšnik Ivan in Martinšek Ivan; knjižničar v Zagorju Ule Anton, knjižničarka na Lokah Ruža Ostrožnik; gospodar Drgan Franc; nadzorstvo Ule Anton in Bokalj Ljudevit.

Iz Ptuja. »Trije vaški svetniki«, vprizorjeni po diletantih »Svobode« iz Studencev pri Mariboru, so se dne 17. februarja v našem gledališču dobro obnesli in tudi udeležba je bila lepa. Ključemo jim; v kratkem spet na svidenje! — Tudi naš dramatični odsek se pripravlja na igro; tokrat pridejo na vrsto »Stari grehi«. — Tudi esperantski odsek smo ustanovili. Razveseljivo je dejstvo, da delavstvo razume važen pomen tega svetovnega jezika, kojega ideja udružuje srca vsega človeštva. Poučuje s. Domajnko v gimnaziji vsak

ponedeljek in četrtek zvečer po lahko razumljivi metodi. Vivu Esperanto! Družnost!

VII. prosvetni večer »Svobode« in »Zarje« v Ljubljani se je vršil v sredo 13. jan. t. l. Obiski izvrsten, saj so bili dan, kraj in pogoj za vstop isti kot pri prejšnjih razen šestega. Otvorila je godba »Zarje« pod vodstvom Dolinarja, sledili so tenorist s. Vinko Slanovec, sopranistka Anica *** in baritonist s. Ciril Oblak. Izpadla sta pa žal duet na flavto in nastop vokalnega kvinteta Ljubljane. Spremljevalki gdč. Anica Sebroya in gdč. Boža Šapljeva, Zaključek je tvorilo skioptično predavanje s. Naceta Mihevca o »novi industrijski revoluciji«. Večer je prav lepo uspel, zlasti v prvem delu, ki je bil kot delavska radijska ura prenašan po ljubljanskem radiu.

Hrastnik II. Tukajšnja »Svoboda« II., ki združuje predvsem steklarske delavce, ki so zdaj že več tednov vsi popolnoma brezposelni, je priredila v svojem delokrogu tečaj o zadrugištvu. Predava v njem s. Cvetko Kristan, ki je snov razdelil na 7 do 8 predavanj. Predavanja so ob četrkih ob 4. uri pop. in prvo o pogojih za postanek in o zgodovini zadrugištva je bilo v četrtek 18. febr. Obisk je zelo lep. Predavanja o zadrugištvu se bodo vršila pa tudi v tečaju, ki so ga priredile obe Svobodi in strokovne organizacije in se vrši vsako soboto v Zadruginem domu.

Voditelj bo tem bolje delal, čim bolj so mu pristaši blizu po inteligenci, poznavanju dejstev, navdušenju in sili. Odpovedal bo, če bo samo on imel te lastnosti in če bo pri pristaših prevladovala nevednost, brezbržnost, slabotnost. Nič ni bolj zmotnega kakor misliti to, da voditelj tem več ustvari, čim bolj prekaša svoje pristaše, to je, čim bolj zaostajajo za njim.

Karl Kautsky.

Kakor obvlada človeka v veri delo njegove lastne domišljije, tako obvlada človeka v kapitalistični produkciji delo njegovih lastnih rok.

Karl Marx.

Osnova protiverske kritike je: človek dela vero in ne vera človeka. In sicer je vera samoiskanje človeka, ki se še ni našel ali ki se je že zopet izgubil.

Karl Marx.

DRAMATIKA

Rudolf Golouh, Groteska sedanjosti. »Groteska sedanjosti«, ki je doživela krstno predstavo v mariborskem gledališču 6. febr. 1932., je drugo Golouhovo dramatično delo. Ljubljanski delavci se bodo gotovo še spominjali vprizoritve njegove kolektivne drame »Križe«, ki jo je pred leti vprizoril v Kreftovi režiji Delavski oder »Svobode« v Ljubljani. Dočim pa nam slika Golouh v »Križi« vse moralne, družabne in gospodarske krize, ki so pretresale Slovenijo v prvih povojnih letih, je posegel v satirični »Groteski sedanjosti« višje: postavil nam je na oder, lahko bi rekli kar na sramotni oder, vso evropsko diplomacijo — nekaj zverženih in vehastih glav, ki odločujejo o usodi sveta in človeštva.

»Groteska sedanjosti« je satirična revija: na oder stopajo zastopniki naroda in diplomati, mahajo z rokami, govorijo prazne fraze in se predstavljajo slavnemu občinstvu. Tistemu občinstvu, ki je morda vanje verovalo in pričakovalo od njih rešitve, vseeno kakšne rešitve, samo da je »rešitev«. In namesto »rešitve« se ti zareže v obraz: puhlost, nepoznavanje gonilnih sil napredka, samozabljenost in kaj vem kaj še. — Dandanes je tako, da je neumnost dosegla svoj višek, da triumfira po vsem svetu, človek pa je obsojen, da jo mirno prenaša. Zato nam je strašno dobro delo, ko smo jo videli na odru — razkrinkano. In taka satira s kolom je več vredna kakor vsa logična dokazovanja in prepričevanja. Ljudje so za slednje zmeraj manj dovzetni. No, in videli smo, da nekateri celo za migljaje s koli niso več dovzetni.

V »Groteski sedanjosti« je prav za prav malo dejanja. Vse je osredotočeno samo na glavno dejanje: vojske štirih držav so zasedle malo gorsko vas, prepodile s pašnikov občinsko govedo, ki čaka sedaj v hlevu na »rešitev«. Vsak po svoje čaka nanjo: govedo si želi n. pr. samo krme. Toda zadeva je bolj zapletena kakor se zdi navadnim in »nepoučnim« očem. Ni namreč glavno, da je treba govedo nakrmiti, glavno je, kdo ga bo nakrmil. In v tem je ves problem in tu je zametek vseh nadaljnjih konfliktov. Sporazumeti se morajo o tem diplomati.

Pri diplomatih nam Golouh ne kaže njihovih medsebojnih intrig, marveč vsak izmed njih je svet zase: vsak je ujet v zaprašene ideje svoje domovine, v ideje, ki so tako stare, da so prišle že v akte. Preko teh idej, boljše predsodkov, noben diplomat ne more in ne more. In prav tu leži pri Golouhovi satiri povda-

rek. Vsi ti diplomati samo govorijo in govorijo, vsak v miselnem kompleksu svoje države, govore drug mimo drugega, govore v prazno. Posamezni diplomati so izborno karakterizirani. Pandolini je ves ujet v veličino svoje domovine, ki je »in« to orbe terrarum prima, Straussmann je suženj zmešane dialektike svoje rase, praktični Oil Lain se zanima za deželo samo toliko, v kolikor smrdi po petroleju, v Paponópulosu je vtelešena najvrednost zastopnika zaostale agrarne države, v Spackem pa hurajevski nacionalizem mlade države, ki se skuša vsiliti na odločilno mesto v zboru evropskih veličin. Vse pa vodi prevdarni Mariand.

Sila razmer je postavila na oder Američanec, ki nima prav nič povoda, da bi stal izven ostalih diplomatov in imel o njih svoje mnenje, kajti tudi sam bi spadal mednje. To je hiba »Groteske«.

Spodaj, globoko pod diplomati je razpostavil pisatelj zastopnike dojskega naroda. Vsak izmed teh zastopnikov je tip zase, a v vseh je oboževanje birokratizma, vseh je sama legalnost, precej strahu in trepetunstva navzgor in oblastnosti navzdol. Vsak misli na osebne interese — interesi naroda, kaj jim to mar? Zato se v nemajo, naj gre meja mimo njihove vasi — radi tihotapstva in valutnih špekulacij.

Kakor je delo tudi priporočljivo za delavske odre, bi ga ne priporočal v igranje našim podeželskim dramskim odsekom. Zahteva namreč dobrega in domislekov polnega režiserja, rutinirane igralce, predvsem pa sijajno opremo. —

Ljubljanska drama.

Pavel Golja: Jurček. Vesela igra v štirih slikah (treh dejanjih). Golja zna napisati domačo mladinsko dramo. Dosedaj poznamo njegove »Peterčkove sanjke«, »Triglavsko bajko« in »Princesko in pastirčka«. Letos je pa dal na oder »Jurčka«. To je dobrodušna pravljica o čudežnem pastirčku, ki daje cekine, o palci, ki ozdravi vse bolezni in zvončku, ki priključuje najboljšo pojedino. »Jurček« je v dejanju nekoliko enostavnejši od ostalih njegovih mladinskih dram, a zato je bolj enoten in zaokrožen. V dramu je nekaj vzgojnih namigov, kar sicer ne škoduje, ker so vselega značaja, vendar bi drama bila brez njih lepša. Dejanje samo mora kazati vzgojni cilj, besede so le suhoparen pouk.

Režiser Debevc je dobro zreziral »Jurčka« in dejanja prepletel z živahno

igro. Igralci so izborno igrali in je ta igra lep uspeh.

L. Fodor: Revna kot cerkvena miš. Veseloigra v treh dejanjih. Z veseloigrami je težava. Ni vse veselo, kar kdo hoče narediti veselo. V tej veseloigri ni tiste veselosti, ki bi jo človek rad, nego nekako banalno je vse skupaj privlečeno. Režiser Šest se je trudil dati igri živahen tempo, igralci so kazali mnogo dobre volje.

C. Golar: Dve nevesti. No, če je to slovenska komedija, potem je slovensko kmečko ljudstvo bedasti komedijant. Golar hoče pokazati v tej komediji dve kmečki družini ozir. kmete sploh, kako se ženijo. Bogve, če se kmetje tako ženijo, potem se ne čudim, če je slovensko meščanstvo, ki izhaja v ogromni večini iz kmetov, tako zaljubljeno v to komedijo. Instinktivno priznanje, da so še kmetje, hočejo zakriti z odobravanjem takšnih kmečkih karikatur, kakor so v tej komediji. Če bi pa kmetje gledali to igro, bi se morali čuditi, kje je tista vas, ki ima takšna kmečka dekleta, ki ji je vseeno, kakšen je ženin, pa četudi skrajno neroden in bebast, samo da se priženi na kmetijo. In kje je tista vas, kjer bi kmetje pomagali preslepiti ženina ter nevesti v času ogledov posoditi cele vreče pšenice ali ženinu polno stajo živine? In še druge podobne smešnosti, ki jih pri kmetih sploh nikdar bilo ni. Ko sem gledal to igro, katero so igrali sicer prav izborno, ko sem poslušal ploskanje in vesele krike, sem si mislil: Kaj je res kmečko ljudstvo v glavi meščanov tako daleč za civilizacijo? In to igro hvalijo, češ, da je izborna domača komedija. Režiral je Lipah.

M. Leblanc in F. de Croissel: Arsenne Lupin. Igra v štirih dejanjih. Iz francosčine M. Skrbinšek. To je pristen produkt jasnega francoskega duha. Borba med Lupinom in vlomilcem je tako napeta, da človek ne ve, kdaj mine čas. Posamezne vloge so nekoliko površno izdelane, morda prav zato, da glavni vlogi tembolj pridobita. Skrbinšek je izborno vodil režijo. Igralci so bili na mestu.

F. Raimund: Zapravljivec. Čarobna pravljica v 10 slikah (treh dejanjih). Poslovenil Fr. Albrecht. Ko gleda človek to dramo, čuti, da je igro napisal živ človek z bujno snujočo, živo fantazijo, čeravno so nekatere slike, posebno zadnje tri, nekako prilepljene k celoti. Pisatelj je hotel združiti v tej pravljici igri tri svestove: svet posvetnih imenitnikov, svet malih ljudi in pravljичni svet. Režiral je C. Debevc, ki je nekatere diamatične prizore učinkovito izceniral. Vprizoritev je bila dobra.

Ljubljanska opera.

Bizetovo opero »Carmen« sem videl že v različnih režijah in primadono Carmen v različnih nastopih in kreacijah. Letos pa je mladi režiser Bratko Kreft zrežiral »Carmen« v moderni režiji. To se pravi, v režiji, kakršna je sploh resnična za Carmen. Carmen ni gospodična, fino civilizirana in lepo, okusno oblečena, kakor so jo vedno kázali v tisti cigarasti fabriki, v gorovju itd. Ne. Ona je cigararica. In Kreft je tako pokazal. Glasba »Carmen« je taka, da opera ne more propasti, če je dobro naštudirana. Zato pa je tudi potrebno, da se iz koncertnega podajanja opere preide na dramskično podajanje opere. Dirigent Polič, operni ravnatelj, je z njemu lastno natančnostjo naštudiral glasbeno stran te klasične opere, mladi režiser Kreft pa je iz Carmen napravil to, kar opera je: odrska opera, ki glasbeno in odrsko drži gledalca do konca. Stari slovenski prevod sta predelala Oton Župančič in dirigent Niko Stritov ter tako dala tekstu izpiljeno podobo.

Vprizoritev je vzbudila v Ljubljani veliko zanimanje. Bili sta dve stranki. Za in proti. Na eni strani se je pokazalo filistrstvo s svojim zgražanjem in negodovanjem, kakor vsaka starost, ki je proti napredku. Mladina in sveži ljudje so pa videli, da se tudi v operi začenja nova doba. Komponist Adamič je rekel v svoji oceni, da je prišlo v tej režiji sicer do nesoglasja med sceno, govorom in muziko in da bi bilo treba Kreftovo Carmen tudi — komponirati. Priznava pa Kreftovo radikalno junaško delo, ki pomeni prelom s starim šlendrijanom in oživiljenje, strm dvig v sodobnost.

Peter Konjevič: Košana. Snov je pretežno lirična z zelo močnimi dramatičnimi momenti in je verna slika običajev iz Južne Srbije. Vsebina je tako pestra, da je na kratko ni mogoče podati. Vse dejanje se suče okoli lepe, vražje ciganke Košane, ki s svojo očarljivo zunanostjo, s petjem in plesom omami vse moške. To je slovenska Carmen. Glasba je od začetka do konca močna, prepričevalna in mojstrsko obdelana. Košana je pela nenadkriljiva Zlata Gjungjenčeva. Naštudiral jo je ravnatelj Polič.

Trije mušketerji. Dumasov istoimeni roman je postal opereta. Ali bolje konkurenca filmu v operetni priredbi. Bratko Kreft je zrežiral sijajno to predpustno reč. Na odru se vrste, kakor v kinematografu, različni prizori, glasba, operetna in operna, tako da gledalca razveseli in spravlja v dobro voljo. Prijetno je gledati to opereto, a ko greš iz gledališča, pa le nekaj manjka.

Jesenice. — Franc Škrli: »Najdenec«, kmečka žaloigra v štirih dejanjih. To dramsko noviteto je Delavski oder jeseniške »Svobode« vprizoril v nedeljo, 7. februarja, v Del. domu na Cankarjevi cesti. Nova igra je marsikoga zanimala, zlasti še, ker jo je napisal preprost delavec v jeseniški tovarni, s. Fr. Škrli, ki se udeležuje predvsem kot režiser v »Svobodi«. Delavska publika je zasedla dvorano do zadnjega kotečka. Pohvaliti se mora znižanje cen za 50% (najdražja vstopnina je bila 4 Din), kar tudi v veliki krizi, ki tare jeseniško delavstvo, omogoča poset predstava.

Igra se dogaja pred 50 leti. Vsebina je dokaj zanimiva: kmet Poljanec ima hčer Olgo, ki ljubi vaškega pastirja, »najdenca« Ferda. Toda ta ima tekmeča v Janezu, sinu kmeta Hrastarja. Ferdo je brezpraven, Janez bi jo pa rad za ženo in pride pod njeno okno, kjer ga neznanec z nožem napade. Vsi obdolže Ferda. K ranjenemu Janezu hodijo obiskovalci. Med njimi tudi kajžar in dninar Urban. Ko sta sama, mu razodene, da ga je on napadel. Hotel je Ferda, da bi Janez lažje prišel do Olge, kajti Janez je v resnici Urbanov sin. Ob rojstvu pravega Hrastarjevega sina je pri Hrastarju gorelo, žena je umrla, zato je vzela otroka Urbanova žena in ga s svojim dojila. Vrnili so pa Urbanovega, a pravega izpostavili. Za svojega otroka je pa Urban podkupil mrtvaškega oglednika, da ga je proglasil za mrtvega. Pogovor med Urbanom in Janezom posluša berač in vaški padar Martinek, ki Urbana razkrinka. Ferdo je spoznan za pravega sina in dobi hišo ter Olgo, Urban pa umrje. — Igru se pozna, da jo je spisal oderški praktik, toda manjka ji pravega dramskega pogona. Motiv ni nov, vse osebe niso dovolj izpeljane, zato ne more popolnoma zgrabiti.

Igro je režisiral avtor in zadovoljivo igral najdenca Ferda. Dobro soigralko je imel v s. Kraševčevi (Olga), s. Šetinc je bil sijajen Urban, s. Weissova izborna podana Cilka. Hrastarja je igral s. Bernard, Poljanca s. Smolnikar. Zanimiv je bil s. Hlade kot Martinek, s. Fr. Franc kot godec, s. Štravs je bil pa kot ranjenec prebigben, dasi je Janeza prav dobro podal. Prvo dejanje ni bilo na višku ostalih, a igra je gladko potekla. Inscenacijo je oskrbel s. Matevž Mikelj.

Kakor je nova igra iz delavskih rok nad vse razveseljav pojav, tako je škoda, da »Najdenca« ne moremo prištevati v proletarsko literaturo. Napisan je konservativno, z malomeščanskim gledanjem na kmečko življenje in v ničemer ne ustreza sodobnim zahtevam. Tudi kmečko življenje nudi polno socialnih motivov, ker je šestokrat težje kot delavsko. Zanimivo je,

da je tudi s. Bregant iz Gorij napisal igro »Zvestoba do groba«, ki je še manj proletarska, čeprav jo je napisal delavec. Obe igri sta pa vendar dokaz, da se delavstvo vzpenja kvišku. Potrebni so le dobri kažipotji, ki talente pravilno usmerjajo, da morejo do pravega izraza. Marsikdo se izgubi. Drugje je drugače. Glejmo, da bo tudi pri nas!

Cankarjev »Kralj na Betajnovi« v Kranju. V nedeljo, dne 14. februarja, je mlada podružnica »Svobode« v Kranju prvič stopila pred javnost. Za svoj prvi nastop si ni izbrala veselice in plesa, temveč težko Cankarjevo dramo v treh dejanjih: »Kralj na Betajnovi«. To je bil za Kranj, predvsem pa za delavstvo, dogodek zgodovinskega pomena. V meščanskem Kranju se je proletariat osamosvojil in si ustvaril lastno kulturno organizacijo, lastno žarišče dela za svojo proletarsko kulturo. Zdrava in močna ideja je združila delavce in delavke v idealno, požrtvovalno družino. Z idealizmom in žrtvami so si zgradili v dvorani hotela »Nova pošta« preprost, a okusen oder. Njihova požrtvovalnost je skoro brez primere. Nekateri sodrugji in sodružice hodijo po dve uri daleč na delo in zvečer še k skušnjam! Na tako članstvo smo lahko ponosni! V takih ljudeh so pogoji uspešnega dela. Te ljudi so dale okoliške vasi in predmestje Kranja. Ti ljudje dajejo svoje telesne sile tovarnam v Kranju in so za pridnost ob strojih odpravljeni z miloščino. Toda v teh proletarcih se dviga ponos zavednega, za svoje pravice borečega se delavstva, ki je na svoj razred ponosno in ve svoje delo ceniti. V Kranju je vstala nova postojanka pionirjev te zavesti, ki vedo, da je rešitev delavstva v rokah delavstva samega.

Vprizoritev »Kralja na Betajnovi« je kaj simboličnega pomena. Ta Cankarjeva drama prikazuje svet nasilja in oblasti-drštva (Kantor) in svet borbe za pravičnost (Maks). Iztrgana je iz naše domače zemlje, kajti Kantorjev je pri nas več kot dovolj. Kakor je bilo zelo tvegano postaviti to dramo na začetniški oder, kjer igrajo prvič sami preprosti ljudje, tako je vse hvale vredno, da se je pričelo s Cankarjem, s tistim pisateljem, ki je izkraval v borbi za pravico. On je bičal laž in hinavstvo meščanske družbe ter se ves postavil na stran zapostavljenih. Poleg vseh drugih lepih del nam je dal »Hlapca Jerneja in njegovo pravico«. Zato »Svobodi« v Kranju vsa čast, da je razumela pomen Cankarjevega dela. Uprizorjeno igro je pripravil sodrug Jaka Vehovec, ki je strnil okoli sebe same novince. On je tudi igral glavno vlogo: Kantorja. Njegova igra je bila izklesana mojstrovina. Zla-

sti je stopnjeval močan konec. V vlogi Maksa se je pokazal s. Poličar. V glasu je pokazal nekaj odvišnega patosa in preveč je gestikuliral. Toda za začetek je z drugimi vred zadovoljivo igral. Prave ocene nastopajočih še ni mogoče podati, ker je to prva pot na deske. Gotovo so med sodelujočimi mnogi talenti, predvsem je pa v vseh volja do dela. V ostalih vlogah so sodelovali: s. Kopačeva (Hana), s. Tomšetova (Francka), s. Bernikova (Nina), s. Poličarjeva (Lužarica), s. Tomšetova (sodnikova žena), s. Praust (župnik), s. Hrvac (Krnc), s. Pogačnik (Bernot), s. Tomažič (sodnik), s. Križnar (oskrbnik), s. Pečar (adjutant). Otroke sta igrala: Podgornikov (Pepček) in Vehovčev (Francelj). Kantorjeve goste pa sodrugi: Krč, oba Gorjanca, Kodrič, Pogačnik in Krt. Igralci so svoj krst kaj častno prestali. Da bi le bil povsod tak začetek!!! Vsa prireditve je izpričala, da ima »Svoboda« v Kranju najlepše pogoje do razmaha. Tudi obisk igre je iznenadil. Bil je rekorden. Led je prebit! Kranj postaja velik industrijski center, zato je pomen »Svobode« tem večji. Pioniriji proletarske kulture, stopajte korajžno naprej!!!

Č—

P. s. Centralo »Svobode« je na tej predstavi zastopal s. Tone Čufar, ki je pred igro spregovoril o pomenu kulturnega dela med delavstvom, razložil veličino Cankarja in pravi pomen igrane drame ter sporočil pozdrave marksističnega delavstva mladi podružnici.

Dobrunje pri Ljubljani. Po Lipahovem »Glavnem dobitku« je agilni dramatični odsek tukajšnje »Svobode« nastudiral in vprizoril v tej sezoni že drugo igro in sicer to pot precej težko dramo Engelberta Gangla: Sin. Premijera te igre se je vršila na našem odru v Dobrunjah oz. Zadržorju v nedeljo 20. decembra 1931.

Stari trg pri Rakeku. Dramatični odsek tukajšnje »Svobode« je vprizoril na Štefanovo Roseggerjevo igro »Na dan sodbe«. Igra je izredno uspešna in je bil obisk nepričakovano velik.

Trbovlje. Dramatični odsek tukajšnje »Svobode« je vprizoril v nedeljo, dne 20. decembra t. l. P. Roseggerjevo ljudsko igro »Na dan sodbe« v prireditvi Jožefa Volca.

Trbovlje. V nedeljo, dne 7. februarja, je — kakor smo že poročali — vprizoril naš dramski odsek »Svobode« veseligojo »Trije vaški svetniki«. Dvorana Delavskega doma je bila nabito polna. Občinstvo je to pot prišlo na svoj račun, kakor že dolgo ne. Zasedba vlog je bila vseskozi posrečena. Režija izborna. Lakajnarjev Ja-

kec iz Črmošnic se je predstavil v popolnoma novi formi. popolnoma nov tip — nič več kakor prejšnji igralec. Prišel je menda res iz Črmošnjic, tako se je vživel v mimiko in govor. Njegova mati, premožna samozavestna kmetica, je imponirala. Vaški učitelj je v svoji dokaj hvalježni vlogi kazal mestoma preveč sarkastičnega smeha, drugače je bil dober. Župan, stara vaška korenina, predsednik društva za povzdigo devištva in morale, je ustvarjen kot nalašč za to vlogo, posebno pa še kot komik. Fanika je bila res ponosna županova hči, ki se nikakor ne more vživeti v naziranje svojih staršev. Županja kaže kljub svoji mladosti precejšen napredek ter je izvedla svojo vlogo nad pričakovanje. Ostala vaška svetnika, Blaž in Peter, sta predstavljala stara grešnika, ki jima vest ni dala miru; bila sta res originalna. Marjanca se je izkazala precej izpiljeno in je izvedla svojo vlogo izborna. A otroka, doktor in župnik itd. so bili vsi samo posrečeni tipi. Pa kaj bi naštevali. Najboljša kritika je ta, ki mi jo je povedal po igri nek znanec, ki mu je bila igra resnično doživljanje. Mestoma se je dvorana tresla od smeha. Moje poročilo bi pa ne bilo popolno, ako bi se ob tej priliki ne zahvalil vsem, ki so pripomogli k tej prireditvi, bodisi moralno ali finančno. Posebna hvala gre hrastniškim sodrugom, ki se naših prireditev udeležujejo skoro korporativno (posebno tudi ob priliki zadnjega nastopa pevcev iz Celja). Skušali se jim bomo oddolžiti.

Ponovitev igre »Trije vaški svetniki« je bila 14. februarja.

Trbovlje. Tu je gostoval 31. jan. t. l. pevski odsek »Svobode« iz Celja pod vodstvom s. Cirila Preglja. Uspeh izborn.

Hrastnik. Igrali »Kje je meja« in »Dva Pavla« je dramski odsek »Svobode« II. ponašal v nedeljo, dne 7. t. m., v Narodnem domu. Igralci so se potrudili in vloge niso bile slabo razdeljene. Pomanjkljiva pa je bila šminka. Lastni orkester pod vodstvom agilnega sodr. Pappa ml. je spremljal pevske točke pri igri »Dva Pavla«. Priporočati pa je, da se orkester po možnosti izpopolni, ker je za take prireditve treba več uglajenosti. Obisk je bil nezadovoljiv. Zelo se občuti kriza, zlasti med steklarji. Eno pa moramo grajati: še vedno, kadar je »Svoboda« kaj priredila, je bila odvisna od svojih pristašev, medtem ko drugi reflektirajo tudi na delavski obisk. To naj delavcem da misliti, da ne bodo služili samo kot prirepek. Kljub vsemu pa gremo sami svojo začrtano pot naprej in ne klonimo glave, ker lahko s ponosom zremo boljši bodočnosti nasproti. Lahko rečemo: to smo ustvarili mi, mi ljudje s ceste!

Delavcem pa veljaj: razmišljajte in odločite!

Hrastnik I. Tukajšnja »Svoboda« je imela 20. dec. 1931 lepo uspel pevski koncert. Ta svoj koncert je »Svoboda« ponovila 2. febr. t. l. in je bil obisk radi nastale krize brezplačen.

Zalog. Dramatski odsek »Svobode« je dne 2. februarja 1932 vprizoril Nestorjevo komedijo »Utopljenec«. Nabito polna dvorana je takoj pokazala, da uživa »Delavski oder« simpatije med tamošnjim proletarijatom. Koliko čistega, jasnega veselja in navdušenja sem opazil med mladino, ki je v svoji otroški radovednosti čakala, da se odgrne zastor in da se naužije novega, za svoja mlada srca potrebnega razvedrila, ki ga ima proletarski otrok tako malo. Igralo se je gladko in dobro. Igra je vžgala poslušalce in, ko sem odhajal na kolodvor, sem slišal med udeleženci samo pohvalo. Popolnoma brezhibna igra, seveda ni bila in tudi režija je bila ponekod pomanjkljiva, kar bo treba prihodnjič popraviti. Sodrugi in sodružice, ako boste svoj prosti čas posvečali izobrazbi in vzgoji v naših vrstah, bodite uverjeni, da se boste nekoč veselili svojih še večjih uspehov. Vztrajnost, nesebičnost in prostovoljna disciplina bodo iz nas napravile močno telo, ki bo lahko kljubovalo vsem viharjem in bo nudilo lahko svojim najmlajšim prepotrebne duševne hrane, do katere imajo brezpogojno pravico. —uk.

Liboje. Delavski oder »Svobode« iz Zabukovce je 17. jan. t. l. gostoval s Frennerjevimi »Tremi vaškimi svetniki« pri nas. Tudi doma je imel ta oder lep uspeh.

Ptuj. Tu so gostovali 17. jan. t. l. Svobodaši iz Studencev pri Mariboru s »Tremi vaškimi svetniki«. Uspeh zadovoljiv.

Zalog pri Ljubljani. Dramatični odsek tukajšnje »Svobode« je imel 2. februarja t. l. svojo prvo igró v tej sezoni: Nestorjevo burko: Utopljenec. Uspeh prav dober!

Hrastnik II. Naš steklarski dramatični odsek je ponavljal 7. febr. t. l. igri »Kje je meja« in »Dva Pavla«. Uspeh lep, samo obisk bi bil lahko boljši.

Zagorje ob Savi. Tukajšnji dramatični odsek »Svobode« bo priredil v nedeljo, 21. febr. t. l. ob 18. uri v dvorani Zadrúžnega doma na Lokah predstavo znane komedije »Trije vaški svetniki«.

Senovo pri Rajhenburgu. Na Štefanovo (26. dec. 1931) je tukajšnja »Svoboda« oz. njen dramatični odsek gostoval v Sevnici s Tučičevo »Golgotó«.

Senovo. Delavski oder »Svobode« Senovo nam je igral za pust 7. t. m. kmečko burko »Trije vaški svetniki«. Igra hodi sedaj po deželi križem Slovenije. Stara snov, ki se je obdelovala teatersko in literarno že menda od vseh plati. — Porenta župan, Šimec kolar in Bavdek pek imajo na vesti stare grehe, ki so se izravnali na ta način, da je nekdanja njihova žrtvec (dekla črna Liza) položila svoje žreče 16 let na žrtvenik in so plačevali za nekaj, česar ni bilo. — Delavski diletanti so podali igró dokaj dobro. Glavni grešnik Porenta (s. Skočir) je kot steber igre vzbudil z naravnim komičnim podajanjem mnogo smeha. Njemu enaka je bila Urška (s. Čilenškova). Fani, njeno hčer, je igrala s. Sinkovič, ki je talentirana igralka in raste od igre do igre. Bahata kmetica Lahajnarca (s. Breznikarjeva) in njen neprecenljivi sinko (s. Košir) sta bili dobri figuri. Malo senzacija v dvorani je zbudil župnik Hrastar (s. Čizmek), katerega bi tako glede zunanosti, nastopa in govora le težko ločil od pravega podeželskega župnika. Ostale vloge so bile podane primerno. Režija (s. Baraga) je bila vestna, želeti bi bilo pri burkah le nekoliko hitrejšega tempa v igranju. — V odmorih je igrala senovška delavska godba pod vodstvom s. Peternela, ki je postal po odhodu s. Kralja njen novi kapelnik. — Šolska dvorana je bila nabito polna, kar je dokaz, da zanimajo stremljenja »Svobode«, ki je igrala že tudi več resnih gledaliških komadov, tudi širše naše občinstvo. Veni, vidi.

Mladinski oder steklarske »Svobode« v Hrastniku. »Svoboda« II. v Hrastniku ima kar dve igralski družini: odrasle in naraščaj. Naraščaj je priredil svojo prvo igró že 17. jan. t. l. in sicer Manice Komarove »Sestrin varuh«. Uspeh je bil lep. Zdaj študira ta odsek igró Franceta Bevka »Bedak Pavlek«, medtem ko študirajo odrasli dr. Česnikovo igró »Pogodba«. To skrb za mladino je treba najtopleje pozdraviti.

Gostovanje hrastniške »Svobode« II. v Trbovljah se bo vršilo 6. marca t. l. V režiji s. Sauriča bo priredil dramatični odsek igri »Dva Pavla« in »Kje je meja«. V odmorih igra godba steklarjev pod vodstvom s. Ranzigerja iz Hrastnika.

Tržič. Dramatični odsek tukajšnje »Svobode« je vprizoril v nedeljo, 21. febr. t. l. dr. Detelovo igró »Begunka«. Predstava se je vršila v Zadrúžnem domu.

Jesenice. Tukajšnja »Svoboda« bo priredila po krstni predstavi jeseniške igre »Najdenci« spet nekaj repriz. 21. febr.

je bila prva; ponavljali smo že drugič »Tri vaške svetnike«. Cene so zdaj radi krize za 50% nižje od normalnih. Pripravljamo E. Kristanovega: Kata Vran-koviča.

»Svoboda« v Ljubljani VII. (Siška) je ponavljala v soboto, 20. febr. t. l., znano veseloigro »Trije vaški svetniki«, ki je prvič prav lepo uspela. Tudi drugič je bil obisk povoljen.

DELAVSKA PESEM IN GLASBA

Ponovitev koncerta pevskega odseka »Svobode« L. dne 2. februarja 1932, je posrečeno uspela. Solo-točke, katere je izvajal s. Alojz Podlogar, je spremljal na harmoniju g. D. Čandar, kateremu gre za njegovo naklonjenost posebna hvala. Pripomniti pa moramo, da je bil ta koncert, oziraje se na krizo, brezplačen, a žal kljub tej ugodnosti ni bila dvorana polna — morda baš zato, ker so delavci to smatrali, da ni častno, posečati zastojkarske prireditve, kar bo odbor v bodoče rad upošteval. To pa še posebno zato, ker se je videlo, kdo je napolnil dvorano Narodnega doma istega dne, ko je neke vrste del. mladine igrala igro »Strah na gradu« in namenila dobiček za zgradbo nove cerkve, ki je našemu lačnemu in raztrganemu trpinu tako grozno potrebna.

Koncert pevskega zbora »Svoboda« Ptuj v Studencih. V soboto, dne 31. jan. t. l., je gostoval pevski odsek »Svobode« Ptuj v Studencih. Zbor je prednašal 14 narodnih pesmi, ki so bile vse zadovoljivo in

brezhibno podane. — Zlasti so pa ugajale pesmi: »Slava delu« od Z. Prelovca, Vogričeva »Lahko noč« in koroška narodna »Moj očka majo konjička dva«, za kar so želi pevovodja in pevci obilo zasluženega priznanja. Zbor šteje 25 pevcev, ki so disciplinirani in posedujejo dober glasovni material ter je bilo opaziti, da so od svojega zadnjega nastopa v Mariboru napredovali. — Studenčani, tako delavstvo kakor tudi meščani, se žal niso zavedali svoje dolžnosti, da bi bili koncert posetili v taki meri, kakor bi bilo pričakovati in kot to zaslužijo požrtvovalni delavski pevci, ki se po trudapolnem delu v tovarni vežbajo in žrtvujejo ves svoj že itak pičlo odmerjeni prosti čas. Domačini so se raje zabavali v raznih zakotnih gostilnah, kjer so se vršile številne predpustne zabave, kot pa, da bi bili posetili to kulturno prireditev. Agilnemu zboru želimo mnogo uspeha pri njegovemu idealnemu stremljenju, ki naj bi pa bil tudi bolje cenjen od strani delavstva in občinstva.

Vero je treba kritizirati bolj s kritiko njenih političnih okoliščin, ker vera ne živi od nebes, temveč od sveta.

Karl Marx.

Vera je iluzorično solnce, ki se suče okrog človeka, dokler se človek sam okrog sebe ne suče.

Karl Marx.

RAZNO

Iz domačega kulturnega življenja.

Potrebno je, da v naši reviji poročamo tudi o onem kulturnem življenju in hotenju, ki je izven delavskega kroga. Odslej bomo priobčevali redna poročila. Da začnemo!

Slovenska inteligenca se še vedno odlikuje po tem, da ali ne more ali noče razumeti socialnega vprašanja, okrog katerega se suče vse življenje sodobnega človeštva. Če že kdo kaj malo »socialnega« pove, si pa domišljuje, da bi mu moralo biti za to delavstvo silno hvaležno. Kot da bi sam po svojem materialnem življenju ne spadal med proletariat! Duhovno seveda večina ne spada, ker tava po svetu brez prave strehe nad glavo in brez smeri pred seboj.

Naša inteligenca se še vedno ukvarja z drugimi problemi, ki so za njo popolnoma ločeni od vse druge navadne posvetnosti.

Tako beremo v 10. številki vodilne katoliške umetniške revije »Dom in svet« sledeče odkritje Silvestra Škerla:

«... Francé Vodnik je formuliral pred kratkim odrešilno misel, kakršne nemški duh ne bi bil nikoli zmožen: »In glejte, ni resnica, da imamo Slovenci katoliško in liberalno, religiozno in areligiozno kulturo: marveč imamo eno samo, slovensko, in ta je edinstvena...«

Škerl pravi, da vse preveča slovenski genij. Trubarja, ki je začel pisati svete bukve v slovenščini, da bi lažje razumeli ljudje nemško Lutrovo vero, in škofa Hrena, ki je sežgal te prve slovenske bukve. Prešerna in Pavška, Franceta Levstika in Alojzijevišče, Cankarjevo »Erotiko« in Jegliča, Cankarja in Lampeta, »Hlapca Jerneja« in Preglja, Koseskega in Šušteršiča. V vse in v vsem je slovenski genij, vse je edinstveno slovensko in to je — odrešilna misel. Trboveljski rudar, čemu še iščeš rešitve?! »Dom in Svet« ti jo je odkril. Oprimi se je in živi mirno dalje, ker ta misel je tako odrešujoča za ves svet, da ni treba več razglabljeti o bodočnosti! Tudi nemški duh bo osramočen sprejel to odrešitev na znanje in ne bo več poznal nasprotnih sil, ki se boré za nove oblike človeškega sožitja. Da zares, če še ni bilo pri nas nič edinstvenega, je edinstven ta Škerlov domislek.

»Jutro« je vprašalo dijake treh ljubljanskih gimnazij, kaj čitajo, mislijo itd. Nihče ne odgovarja, da bi v zadnjem času prebral kakršnokoli leposlovno ali znanstveno delo o socialnem vprašanju. Pač, nekdo pravi, da je prebral Cankarjevo »Hišo Marije Pomočnice«, pa mu ni

ugajala, ker orisuje preveč proletarskega trpljenja.

V »Jutru« pravi Mrzel-Frigid (ki ne more več sodelovati pri »Jugoslovanu«, odkar je prenehal izhajati), da je današnji rod obupan. Eh, v nas je pa toliko optimizma, tako trdna vera v bodočnost, kot še nikdar tako. Moderni solznodolinci naj nikar svoje obupanosti ne razširjajo na splošnost! Rajši naj čitajo Cankarjevo zgodbo o izgubljenem prepričanju.

»Ljubljanski Zvon« (ki ima od lani podnaslov »slovenska revija« — ali je bila prej angleška?) in »Jutro« se ne razumeta v izjavi naprednega akademskega starešinstva o ljubljanski univerzi. »Ljubljanski Zvon« mora dokazovati svojim somišljenikom, da je to slovenska univerza. Kakor da bi že kdaj bila kaj drugega!? Ali starešine manj vidijo kakor popolnoma navaden človek?

Ko smo že pri univerzi, moramo ugotoviti, da na njej ni prave delavnosti. Več bi morala dati narodu. Pridni so geografii in še nekateri redki profesorji, od večine pa zaman pričakujemo znanstvenih del, ki bi koristila narodu.

Starešine naprednih akademskih klubov »Triglav« in »Jadran« so se sestali na važno posvetovanje, na katerem se je izkazalo, da nimajo pravih enotnih smernic. Rekli so si, naj jih združuje naprednjakarstvo in boj proti nazadnjaštvu. Povedali pa niso niti, kaj razumejo pod naprednostjo, niti, kaj pod nazadnjaštvom.

Zveza kulturnih društev predvaja v svojem elitnem kinu »Matica« vsak praznik in nedeljo kulturne filme. Kulturni filmi pri tej zvezi so vsi oni zabavni filmi, ki so že tako preigrani, da se jih da uprizarjati le za znižane cene. Kar pa se danes dobi po znižani ceni, je edino le kultura. In tako se čuti zveza upravičeno, da proglašá cenejše predstave za kulturne. Ali morda to ni prav?

Trader Horn... Film iz »divje« Afrike: džungle, pustinje, vodopadi, levi, nosorožci, gazele, antilope, kače, žirafe — vsa slikovita fauna in flora neciviliziranega črnega kontinenta gre mimo nas. Rički divjina, boji zveri in končno divja orgija zamorcev: vojni ples, ljudožrstvo in gole kosti in lobanje kot ostanek kanibalske gostije. Seveda ne manjka niti romantične zgodbe belopoltega dekleta, ki so jo zamorci ugrabili in vzgojili in jo celo postavili kot nekakšno kraljico (čudno, da jo niso požrli, saj je imela tako nežne bele ude, da so se morale tem kanibalom kar sline cediti po tako dobrem grizljaju; to

ČITAJTE „DELAVSKO POLITIKO“

NAROČA SE
MARIBOR
POŠTNI PREDAL 22

se ni zgodilo, ker bi potem manjkalo filmu neobhodne romantične idile!).

Seveda je film tehnično izvrstno izdelan, a idejno je samo reklama in dokazuje belokožcem, da je končno vendar treba civilizirati divjaško Afriko, t. j. popolnoma kolonizirati in ustvariti novi vir dividend in tantijem v današnjih slabih časih splošne akutne gospodarske krize.

Torej sedaj je civilizirani svet prepričan o svoji visoki nalogi nositelja kulture — zato je treba vedno več misijonarjev, neustrašenih kulturonoscev, katerim sledijo kmalu tanki, strojne puške in druge vrline civilizacije.

Zato ni film prikazoval slike obalne, že civilizirane Afrike, prisilnega dela s korobači, za plačilo 14—16-urnega dela pa pest sadja in 1—2 dinarja na dan — le tu in tam je pokazal končno ugodne sadove civilizacije, ko je z bičem pobožal hrbe nosačev.

Tudi ni prikazal film kot paralelo karnibalskim orgijam mal prizor iz svetovne vojne (n. pr. 1 minuto iz filma: Na zapadni fronti ali Planina v plamenih), da bi se občinstvo ne zavedalo, kje so pravi divjaki v divji Afriki ali civilizirani Evropi, Mandžuriji ali Ameriki...

Listnica uredništva.

Prihodnja številka bo izšla brzkone šele do srede aprila. Prispevke je vseeno treba poslati do 20. marca.

Društva nam pošiljajo fotografije v objavo. Njih natis nas precej stane. Ker nismo dobili od društev toliko novih naročnikov, kakor smo pričakovali, moramo štediti. Zato bomo v bodoče objavljali le prav lepe slike in le od najbolj pridnih društev.

Uredništvo.

Kolinska

TVORNICA

ČIKORIJE

**OKUSNA IN ZDRAVA
JE
KOLINSKA KAVA**

SODRUGI IN PRIJATELJI

Širite našo revijo, pridobivajte zanjo novih naročnikov! / „SVOBODA“ je edina slovenska socialna in svobodomiselnna revija / Imeti jo mora vsaka zavedna delavska družina

SVOBODA-SOCIALNA REVIIJA

„SVOBODA“ in „CANKARJEVA DRUŽBA“ se borita z istimi sredstvi za iste cilje!

Zato:

Vsak zaveden „SVOBODAŠ“ mora postati član „CANKARJEVE DRUŽBE“!

Prijavite se pri poverjeniku ali pa pišite dopisnico družbi (Ljubljana, poštni predal št. 290).

Ljudska tiskarna d. d.

Maribor

Sodna ulica 20

Telefon 20-92

se priporo-
ča za v to
stroko spa-
dajoča na-
::: ročila :::

Lastna knjigoveznica in papirnica

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravjalnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! Cene nizke! Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon števil. 2980.

Splošno kreditno društvo

G. Z. Z O. Z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodneje.

V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

veže knjige, brošure, revije,
koledarje itd. po najnižji ceni

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

„SVOBODA“

Letna naročnina stane komaj Din 36.—, letno izide 12 števil z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino. Tekmujte v nabiranju naročnikov!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

*največja slovenska gospodarska in dobrodela zadruga v
Severni Ameriki.*

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ *Premoženje nad 4.000.000 dolarjev.* ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S. N. P. J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

